Diss. Leipzig
1883
G. Opitz

DE
ARGUMENTORUM METRICORUM LATINORUM
ARTE ET ORIGINE.

DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

AB AMPLISSIMO

PHILOSOPHORUM ORDINE LIPSIENSI

RITE IMPETRANDOS

SCRIPSIT

RICCARDUS OPITZ
EX OPPIDO WURZEN SAXO.

LIPSIAE
TYPIS J. B. HIRSCHFELDI.
CIↃIↃCCCLXXXIII.

OTTONI RIBBECKIO

SACRUM.

DE

ARGUMENTORUM METRICORUM LATINORUM ARTE ET ORIGINE

SCRIPSIT

CURTIUS RICCARDUS OPITZ.

PRAEFATIO.

Cum nihil magis dedeceat philologum quam paruulas res fastidire, quaestionem de arte et origine argumentorum Plautinis fabulis praefixorum, quam A. Lorenzius epicrisi retractandam esse censuit in Bursiani Annall. uol. 3 a. 1874/75 p. 606, libenter suscepi, praesertim cum Ribbeckius, praeceptor illustrissimus, me adhortaretur. Atque spero haud superfluam fore commentationem meam, si quae a doctis uiris usque ad hoc tempus passim prolata sunt, accurate collegero, diligenter examinauero, pro uiribus suppleuero. Verum tamen, ut firmum habeat quo nitatur fundamentum disputatio mea, initium faciam a Terentianarum fabularum periochis, — quippe quarum auctoris et nomen et aetas et condicio nota sint, — maxime propterea, quod certam quandam necessitudinem intercedere inter has et alterum genus Plautinorum argumentorum docti quidam uiri contenderunt uel etiamnunc contendunt. Ut autem tota materia exhauriatur, tractabo Vergiliana quoque argumenta et breuius alia neque data occasione ab angusta uia paullisper declinans flosculos hinc illinc carpere grauabor.

Pars I.

De periochis Terentianis et Plautinis non-acrostichis.

Quaestio 1.

De C. Sulpicii Apollinaris studiis et de argumentorum in libris manuscriptis condicione.

Auctorem argumentorum Terentianorum cognouimus ex optimo Terentii codice, ex Bembino, in quo singula sic in-

scribuntur: G.[1]) Sulpici Apollinaris periocha. Cuius docti uiri parua esset notitia nostra, nisi plura de studiis eius memoriae prodidisset grata cuiusdam discipuli sedulitas. Gellius enim, qui adulescentulus aliquamdiu Sulpicium secutus erat (Noct. Att. VII, 6, 12; XX, 6, 1), in duodecim capitibus docta quaedam responsa et similia posteris seruauit. Nomen magistri triciens commemoratur, atque nouiens ʿSulpicius Apollinarisʾ, sexiens ʿApollinaris Sulpiciusʾ, quinquiens deciens ʿApollinarisʾ in eis scilicet capitibus, in quibus plenum nomen iam dictum erat, nisi quod in capite 15 libri XI ʿApollinaris nosterʾ inuenitur nulla praeterea huius nominis commemoratione facta.

Nusquam autem ʿSulpiciusʾ solum reperies, neque tamen uel ideo causa est, cur argumenta illa in Vergilii Aeneida a doctis uiris Apollinari attributa ab eo abiudicemus, quia in codice Vossiano sic inducuntur: ʿIt̃ exastica Sulpicii cartaginiẽsis in eisdem librisʾ cf. Anthol. Lat. c. 653 Riese. Immo cum tota artis similitudo auctorem eundem esse manifesto declaret, suspicio, qua hunc hominem Sulpicium inter Vergilianos grammaticos nominatum esse statuimus, augetur etiam eo, quod ad eundem cum probabilitate scholiorum Veronensium locus, ad Aen. IX, 369, refertur[2]) hic: ʿalio loco ostendit illos a Turno missos. hoc loco adnotant Probus et S u l p i c i u s contrarium illi esse VII, 600. Saepsit se et q. s.ʾ.

Argumentis autem in Vossiano antecedit ut Sulpicianum epigramma de Vergilio hexastichon longe diuersum ab illo, quod eidem[3]) datur in uita Vergilii de commentario Donati sublata; cf. Suetonii reliquias ed. Reifferscheid. p. 63. Quam rem silentio praeterire non licet, quia infra ea nitemur. Quodsi quaerimus, utrum primarium sit, mea quidem sententia dubium esse non potest, quin Vossiani epigramma maiorem uim rhetoricam prae se ferat, quod ut facilius intellegatur, alterum alteri opponam:

---

1) De quo compendio cf. Dziatzkonem in ed. Phorm. p. 100.

2) Cf. Ribbeck. Proll. Verg. p. 173 ex.

3) Schedae Scalig. Focae dant, nimirum quia hic uitam Vergilii uersibus condidit, Anthol. Lat. carm. 671.

Cod. Voss. Anthol. carm. 653 R:

Carmina Vergilius Phrygium prodentia Martem
  Secum fatali iusserat igne mori.
Tucca negat, Varius prohibet, super addite Caesar
  Nomen in Aeneae non sinis esse nefas.
O quam paene iterum geminasti funere funus,
  Troia, bis interitus causa futura tui.

Vita Verg. Donati:

Iusserat haec rapidis [1]) aboleri carmina flammis
  Vergilius, Phrygium quae cecinere ducem.
Tucca uetat Variusque simul: tu maxime Caesar
  Non sinis et Latiae consulis historiae.
Infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
  Et paene est alio Troia cremata rogo.

Vide igitur quanto exquisitius sit 'fatali igne — mori' quam 'rapidis aboleri flammis', tum 'super addite Caesar' scil. 'nomen in Aeneae' (L. Mueller Mus. Rhen. uol. 19 p. 121) quam 'tu maxime Caesar', inprimis autem, quanto illius duo ultimi uersus prae alterius ieiunitate eniteant. Huc accedit, quod in quarto uersu imitatorem a uera forma abduxisse uidetur huius Propertiani loci memoria IV, 3, 10 ed. Luc. Mueller [2])

'Ite et Romanae consulite historiae'.

Praeterea me non intellegere fateor, cur genuinum cum argumentis coniunctum epigramma credamus spurio esse mutatum. Neque tamen quidquam ualet L. Muelleri argumentum (Mus. Rhen. uol. 19 p. 121) — cuius sententiae adstipulatus est Comparettius [3]) —: cum prae Donati auctoritate Vossiani inscriptio sperni possit, pronomen 'haec' in Donatiani carminis u. 1 referendum esse ad ipsos subscriptos cum argumentis libros Aeneidos. Nam illud addi potuisse etiam ab imitatore, qui

1) 'Rabidis' L. Mueller Ann. Phil. uol. 95 (a. 1867) p. 800.

2) [Vidit imitationem nunc Baehrensius quoque, Poet. Lat. Min. IV p. 44, inde colligens non seriori aetati tribuendum esse hoc poema.]

3) Cf. Comparetti, Vergil im Mittelalter, quem librum in linguam Germanicam Duetschkius uertit, p. 137 adn. 3.

quidem sciret uersus Sulpicii Aeneidi praefixos fuisse, nemo est, quin uideat.

Reifferscheidii sententiam uide Quaest. Sueton. p. 404, qui ipse quoque epigramma Vossiani inter imitationes relegauit cum carminibus Anthologiae Lat. 655 et 672.[1]) (Quasdam inter c. 672 et c. 653 similitudines obseruauit Ribbeckius cf. 672, 2 nefas, u. 3 morietur, u. 7 prohibete, u. 24 iterum.) Tertiam formam illius epigrammatis, truncatam — nam aliud carmen esse u. 5 sq. parum probabiliter Riesius Anth. Lat. II p. XLVIII contendit — legimus in fine uitae Vergilii de commentario Valerii Probi sublatae, cf. Sueton. Reiffersch. p. 54, oriundam illam sine dubio ex uitae Donatianae forma, quia ultimi uersus lectionem 'non tibi sed Latiae consulis historiae', quae ieiuna est, ex hac 'non sini set Latiae consulis historiae' corruptam esse apparet.[2]) Quartam formam ab antiqua aetate omnino

1) De conexu, qui inter carmina 655 et 672 intercederet, uehementer disputauerunt Baehrensius et Riesius: cf. Baehr. Anall. Catull. p. 66 sqq.; Mus. Rhen. uol. 31 (a. 1876) p. 451 sq. et p. 608 sqq. uol. 32 p. 320 sqq. [nunc etiam Poet. Lat. Min. IV, 183]. Symbolam mihi liceat conferre, quae ad codicum scripturam recte intellegendam spectet. Carm. 672 u. 4 sqq. legimus: 'Soluetur littera diues

Et poterunt spectare oculi, nec parcere honori

Flamma suo ductumque operi seruauit (alii: serua*b*it) amorem?'

Puto: dudumquę = dudum quae o. seruauit a., et uerto: und die Augen werden es schauen und das Feuer wird die Ehre (die es geniesst) verletzen können, das doch so lange dem Werke Liebe bewahrt hat?

u. 32 sqq.: 'Quod iusserat ille

Si [sit Buechel. Ries.] uetuisse meum: satis est post tempora uitae.

Immo sit et q. s.'

latet in tradito 'satis est' 'taceat', quod primum in 'satest' uidetur corruptum esse.

Scribendum igitur: 'Quod iusserat ille,

Si (!) uetuisse meum, taceat post tempora uitae?

Immo sit et q. s.' Quibuscum conferenda sunt:

c. 655, 10 sq.: 'Nam post sua tempora uitae

Non taceat, immo et q. s.'

2) Uncis circumclusum est epigramma a Reifferscheidio ut ex Seruii genuina uita, quae non seruata sit, interpolatum, cf. Quaestt. p. 398 sq. Oblocuti sunt de Seruiana uita Hagenus scholl. Bernens. in Ann. Phil. suppl. uol. IV p. 682 adn. 1 et Comparettius Verg. i. Mittelalter p. 127 adn. 2.

abiudicandam uide in Anthol. Lat. II p. XLVIII ed. Ries. Quintam denique I. M. Toscani adfert Burmannus ad Anth. Lat. l. II, 174 p. 352.

Sed ne abripiar continua quaestiuncularum serie relegatis qui de Sulpicii Apollinaris studiis Vergilianis plura scire cupient ad Graefenhanii in diurn. ant. stud. a. 1847 p. 19 sq. et ad Ribbeckii in Prolegg. Verg. commentationes, iam quaeramus, quatenus in antiquis comicis uersatus esse Sulpicius possit putari. Quod quo facilius intellegamus, operae pretium erit, quosnam scriptores et quas litterarum disciplinas grammaticus ille amplexus sit, diligenter circumspicere. Ac mirum sane quantam prouinciam Sulpicii doctrina occupauerit. Etenim non modo recentiorum aetatum scriptores in disputationibus adhibet, praeter Vergilium (Noctes Att. 2, 16, 8; 4, 17, 11; 16, 5, 11), Ciceronem (20, 6, 11), Sallustium (18, 4, 3 sqq. et 20, 6, 14), M. Catonem M. f. M. f. (13, 20, 11), uerum etiam ex antiquioribus et ex antiquissimis fontibus argumenta haurit, ut ex Lucretio (16, 5, 7), ex Laberio (20, 6, 6 et 19, 13, 3), ex L. Sullae rerum gestarum libro (20, 6, 3), ex Quadrigario (20, 6, 11), ex Afranio (20, 6, 5), ex Graccho (20, 6, 11), ex Lucilio (16, 5, 7), ex Terentio (20, 6, 4), ex Plauto (ib. 9 et 12). Grammaticorum libros cognouit (18, 4, 11: 'etyma quoque harum uocum et origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis') ipsosque reprehendit, ut Caesellium Vindicem (2, 16, 8), ad Latina explicanda Graeca adhibet, uocabula (18, 4, 10 et 19, 13, 3), constructiones (20, 6, 2 et 10), prouerbium (13, 18, 3); Graecos scriptores laudat: Homerum (7, 6, 12), Aristophanem in Holcadibus (19, 13, 3). Quid quod praeter uulgarium uocabulorum formationes (11, 15, 8) etiam iuris augurii locutiones interpretatur (7, 6, 12) et de iuris libris iudicare potest Catonis (13, 20, 9)?

Ita cum Gellius Sulpicianorum studiorum praeco exstiterit, quaerat fortasse quispiam, cur Vergiliana illa et Terentiana

---

[Baehrensius Poet. Lat. Min. uol. IV p. 45 Donati epigramma ipse quoque exemplar existimans Seruio Varo, uni 'ex sexcentis illis aeui Augustei uatibus, de quibus aliunde nil nobis traditum est', uindicat.]

argumenta ne commemorata quidem apud illum reperiamus. At qui attente obseruauerit Gellii in laudandis doctis uiris rationem, sciet haud solere eum dedita opera scripta illorum enarrare, de qua re M. Hertzius in 'Ramentorum Gell. mantissa altera' p. 7 hunc in modum disseruit: '. . . Gellius, aequales, quos praeter omnes admirabatur et ex quorum ore pendebat, sermocinantes potius inducere quam describere solitus, ueluti Frontonis Herodisque Attici scriptorum nulla apud eum extat memoria'.

Ac pauca de ceteris Terentianis studiis praeceptoris ex Gellio discimus. Nam solum uersum Phorm. 172 profert ille (N. A. 20, 6, 4), qui quamquam in Bembino deest tamen spurius esse non uidetur. Quo uno uestigio, si quae propter periochas de textus Terentiani recensione [1]) suspicio oriri potest, sane non fulcitur, quamquam in conferendis libris manuscriptis Apollinaris uersatus est secundum Gellii quendam locum [2]), qui illius aetatis studia luculenter illustrat. Nec plura scimus de Plautinis Apollinaris studiis: huc quae pertinent, inueniuntur in eadem illa quaestione (N. A. 20, 6) de pronominum 'uestri', 'uestrum', 'mei' usu, ad quem illustrandum adfert Pseud. u. 3—6 et Most. u. 280 ed. Ritschelius. Praeter periochas autem aliud quid non sine probabilitatis specie Sulpicio me uindicare posse spero, epigramma illud hexastichon (Anthol. Lat. c. 734), quod aeque periochis Terentianis praemissum fuisse persuasum habeo atque praemissa sunt tria illa disticha argumentis Vergilianis. Terentius ipse sic praefatur:

Natus in excelsis tectis Karthaginis altae
  Romanis ducibus bellica praeda fui.
Descripsi mores hominum, iuuenumque senumque,
  Quicunque et serui decipiant dominos,
Quid meretrix, quid leno dolis et fingat [3]) auarus.
  Quae quisquis tentat, hic puto caùtus erit.

---

1) Ut de Vergilii recensione cogitauerunt docti uiri cf. Ribbeck. Proll. Verg. p. 174: 'exemplar Aeneidis siue a se ipso siue ab alio aequali certe recognitum'. 2) N. A. 20, 6, 14.

3) De hoc loco cf. Baehrens. Annall. Phil. uol. 105 (a. 1872) p. 362,

Quae coniectura uide quo fundamento nitatur. In Bembino omnium fabularum periochas inuenimus praeter Andriae, quae in prioris partis mutilatione interiit. Calliopii autem recensionis hoc proprium uidetur esse, quod anonyma argumenta exhibet et Eunuchi argumento prorsus caret, nisi quod Decurtatus solus etiam hanc periocham praebet.[1]) Quodsi quaerimus, unde compensationem detrimenti sui repetiuerit hic liber manuscriptus, quamquam eius periochas ipsas quoque cohaerere cum Calliopii recensione demonstrant loci quidam [2]), tamen probabiliter quis contendat Eunuchi periocham ex ipsius Bembini si non archetypo at cognato aliquo originem ducere.[3]) Epigramma autem plenum in Dec. exstat (cf. Umpfenbach. p. XXIII), quo ex eodem fonte atque Eunuchi argumentum, scilicet ex Bembini familia, uenisse illud conicias. Itaque maxime probabile mihi uidetur etiam in Bembino, cuius initium obtruncatum est, quondam epigramma fuisse.[4])

De Bembini in periochis tradendis auctoritate dicit Umpfenbachius in fine praefationis pendere eum etiam in hac parte (scil. ut in notitiis didascalicis) a deteriore exemplari. Unde hoc sciat uir doctus, non uideo. Nam omnes fere corruptelae [5]) eiusmodi sunt, ut ab ipsius Bembini librario possint

---

qui propter cod. Lips. saec. X scripturam 'cum fingat' proponit 'confingat'.

1) In cod. Vatic. C manu saeculi undecimi argumentum pedestri oratione compositum adscriptum est.

2) Ut Ad. u. 5 sq., ubi Call. rec., in eaque Dec., habent 'famamque amoris', Bemb. solus 'famam rei amorem'.

3) Quod unam grauiorem illam discrepantiam Decurtati in u. 11 attinet: 'Ciuis [inprimis] repertus', ex antecedentis uersus uoce 'introiuit' illud glossema corrupta forma mihi uidetur repetitum.

4) In Victor. (Umpf. p. XVIII) et in Riccard. (ib. p. XXXII) in recentibus foliis additum est, omissis duobus uersibus (4 sq.) in Paris., quam fortasse rectam formam esse Riesius nescio qua de causa suspicetur. De cod. Lips. cf. p. 200 adn. 3.

5) Vide conspectum: Eun. 2 A: 'abduxit', ut in fabulae u. I, 2, 81 cf. Umpf. p. LXXXII,: aduexit; 3 ciues : ciuis; 4 idem : eidem; 5 abiit: abit; Haut. 1 Miliam : Militiam; 4 clam patre : c. patrem; 5 ac : ad; 6 'Clinia' omis.; 7 et : ut; 8 quod : quo; 10 meretricula : meretriculae; 12 alia:

esse introductae neglegentius hic munere suo fungente. Nam hoc credibile est librarios, id quod in argumentis Plautinis adhibebimus, haec poemata minus curasse quam ipsas fabulas. Ceterum alterius quoque recensionis libri multis uitiis laborant. At restant paucae, quae ad archetypum omnium codicum redeant, corruptelae, de quibus infra loquemur. Nunc Eun. u. 10 corruptum in Bemb. et Dec. emendabo: exstat in illo 'INTROIIT UITIAT', in hoc: 'introit u.', Wagner retinuit: 'introiit', Fleckeisenus et Umpfenbachius scripserunt: 'intro iuit'. At offendit perfectum, cum praesens subsequatur. Nam alia res est u. 2, ubi 'aduexit' pertinet ad tempus fabulae antecedens. Quare credo scribendum esse INTRO⟨UT⟩IIT, quae constructio legitur And. a. 5 et 9, Haut. 4, Ad. 11. Separatum a uerbo uide 'intro' exempli causa Ad. 854: 'i ergo intro'.

Itaque cum in omnibus Terentii codicibus omnia fere exstent argumenta Terentiana, Plautina non-acrosticha miram quandam dissipationem sunt experta. Etenim in libris Palatinis quattuor inueniuntur: Amphitruonis et Aulularíae in BDE, Mercatoris et Militis gloriosi in BCD. Quibus ex Ambrosiano addenda sunt argumentum Pseuduli ab A. Maio primum editum, quod, ut Studemundi uerbis (comment. in honorem Mommseni p. 803) utar, 'in paginae 119 (= fasc. LXXV 1ʳ) parte inferiore sub didascalia addidit manus recentior saeculi ut uidetur quinti (uel sexti), cuius scripturae imaginem non omnibus numeris absolutam edidit Angelus Mai'[1]; praeterea incerta 'uestigia argumenti in Persam, ab eodem homine saeculi quinti scripti' et argumenti in Stichum paruae reliquiae, quas p. 804 Studemundus expressit. 'In pagina 49, ait, postquam eadem manus, quae reliquam codicis Ambrosiani partem exarauit, uersus prologi in Casinam 38—56 conscripsit, posterior

aliam; Phor. 1: Ckremes : Chremetis; 2 Antkône : Antiphone; 3 'clam' omis.; et : ac (?); 4 unicam : unice; 5 gnatam pkidicinam : gnatum ph.; Hec. ad u. 6 infra redimus; 9 reicere : recipere; pater incusat BaccKidem: p. i. Bacchidis; Ad. 4: captus : captum; 7 eripit lenoni: l. e.; 8 ciue : ciuem; 11 et : ut; duc*it* ita *A*esckinus: d. Ae.

1) Cf. M. Acci Plauti frgg. inedita Mediol. a. 1815 p. 35 n. III.

amanuensis (quem eundem fuisse atque eum, qui Pseudoli argumentum addidit, ipsum scripturae genus docet) priore scriptura abluendo fere deleta Stichi argumentum ita addidit, ut et q. s. De tota illa argumentorum in codices distractione cum aliqua probabilitate uidentur haec statui posse. Ne credamus alius fortasse collectionis ac Varronianae reliquias esse, hoc obstat, quod omnino ad nullam praeter Varronianas fabulam argumentum habemus, quamquam sane contendat aliquis aliarum comoediarum argumenta in nostros codices non recepta facile periisse. Attamen Varronianas indicare uidetur uel hoc, quod sine dubio argumentum Amphitruonis, decem tantum senariis conscriptum, primum ab auctore conditum est, qui tum, cum sensisset decem uersuum orbe non bene circumcludi totam fabulam, reliqua quindecim uersibus scripsit. Quare non iam mirabimur, qui factum sit, ut uersuum numerus in Amphitruonis argumento cum ceterorum non congruat, neque cum Ritschelio (op. V p. 525 adn. **) — quem non defuerunt qui sequerentur — quinque uersus periisse neque cum aliis ex peculiari fonte illud manasse credemus. Habemus autem partem abruptam, nam delectus rationem non reperio. Qua in quaestione multum me uexauit quae in glossario Plautino legitur comoediarum collocatio, in quo solo priores usque ad Menaechmos fabulae secundum accuratum elementorum ordinem respectis etiam ceteris praeter initialem litteris dispositae sunt, sub finem autem hunc animaduerte ordinem: Miles, Mercator, Pseudolus, Persa, Stichus, Amphitruo (cf. Ritschel. op. II p. 238), ubi omnes eas fabulas sese excipere uidemus, quarum cognouimus argumenta non-acrosticha, nisi quod Aularia sola separatur, quam tamen in codicibus Ritschel. testatur ibid. p. 236 sq. agitatam esse huc illuc.

Sed quoquo modo nostra argumenta ex illo ordine pendent, hoc mihi constat duo quondam fuisse argumentorum cum fabulis uolumina, quorum prius Palatinorum archetypi librarius, posterius Ambrosiani amanuensis adhibuerit. Distributae autem erant fabulae ex alphabeti ordine, ut in priore uolumine exstarent argumenta: *A*mphitruonis, *A*ulularia, *M*ilitis

gloriosi, *M*ercatoris; in posteriore autem: *P*seuduli, *P*ersae, *S*tichi. Quare prohibenda est Studemundi sententia (l. l. p. 797), qui argumentum Mercatoris in cod. Ambros. exstitisse posse opinatur. Nimis autem audax neque ulla re commendari mihi uidetur Osanni (Diurn. ant. stud. a. 1849 p. 213) suspicio non-acrosticha superesse ex collectione argumentorum ad omnes Plauti fabulas quondam scriptorum.

Quaestio 2.

De re metrica et prosodiaca argumentorum Terentianorum et Plautinorum non-acrostichorum.

Qui docti uiri in artem metricam Plauti et Terentii inquisiuerunt, plerumque etiam, si quid in argumentis legibus inuentis repugnabat, animaduerterunt, non tam Ritschelius in Prolegomenis Plautinis quam A. Luchsius in 'Quaestionibus metricis' [1]) et O. Brugmanus [2]); neque tamen quemquam fugit inde non perspici, num omnes, quas poetae illi admiserunt, licentias argumentorum auctores ipsi quoque sibi indulserint. Quod ut statuamus, operae pretium erit, denuo argumenta sola discutere, praesertim cum quaestio de auctore magna ex parte quidem diligenti artis metricae comparatione contineatur. Itaque primum de caesuris, tum de accentus cum numeris consociatione, denique de clausulis senariorum, appendicis autem loco de metris in uniuersum, quae dicenda sint, explicabo.

A. Senarii caesura longe usitatissima, penthemimeres, in septuaginta duobus illis periocharum Terentianarum uersibus sexagiens bis ita inuenitur, ut syllaba elisa aut numeretur ut Hau. 3: 'Animique sese angebat facti paenitens'; Hau. 5: 'Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem'; Phor. 11: 'Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina'; Eun. 9 (ubi accedit sequentis uocis diuisio): 'Ornatu Eunuchi

1) Cf. Studemundi Studia in priscos scriptores Latt. coll. uol. I, 1.

2) In dissertatione, quae inscribitur: 'Quemadmodum in iambico senario Romani ueteres uerborum accentus cum numeris consociarint'.

induitur (suadet Parmeno)'; aut spernatur ut Ad. 7 sq.: 'Fidicinam lenoni eripit. uitiauerat Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam'.

Secundariae sunt semiseptenaria et post secundum pedem caesura, quae plerumque uim suam ad aequandam illam primariam consociant in argumentis Terentianis nouiens omnino atque etiam in his exemplis: Hau. 6: 'Cum arcesseret cupitam Antiphilam Clinia'; And. 11: 'Mox filiam Glycerium insperato agnitam'. Semel, ubi nomina propria concurrunt, semiseptenaria sola uersum moderatur: Hau. 11: 'Antiphila Clitiphonis reperitur soror' neque tamen unquam illa altera.

Minus frequenter Plautinorum argumentorum auctor in undeseptuaginta uersibus (nam Pseud. 1 non plenus est) semiquinaria usus est, undequinquagiens. Qui numerus non multum augetur, si primariam caesuram etiam in his uersibus statuimus: Aul. 8: 'Durús senĕx uix pro|mittit atque aulae timens'; Merc. 11: 'Eam domi de|prensam coniunx illius'; sed eadem tum statuenda erit in Phor. u. 9: 'Pater et Chremes re|uersi fremere. dein minas'.

In iis autem, qui restant, argumentorum Plautinorum uersibus duodeuiginti aperte coniunctas habemus uicarias caesuras duodeciens; neque tamen dubito etiam in his quinque illam societatem agnoscere: Amph. 7: 'uterque de|luduntur'; Merc. 5: 'Quoius sit, per|contatur'; Merc. 10: 'Vicinum prae|mercatur'; Mil. 15: 'Dimittit con|cubinam'; Pseud. 2: 'Efflictim de|peribat'. Semel in his quoque argumentis semiseptenariam — putes propter uocabulorum longitudinem — solitariam inuenimus: Pseud. 10: 'Adgreditur adulescentis seruos Pseudulus'[1]), alteram ne hic quidem solam.

In caesuris igitur paruam dissimilitudinem notamus. Quodcum rhythmi suauitas in ipsa uersus partium inaequalitate contineatur, incisionem, quae est in medio uersu, Apollinaris quoque uitauit. Admittit autem antiquorum licentias, cum sine dubitatione non modo monosyllabam uocem

1) At cum liceret exceptionem singularem euitare, equidem pro certo habeo auctorem scripsisse: 'Adgreditur seruos adulescentis Pseudulus'.

septiens (And. 3, 8, 12; Hau. 4; Hec. 3; Ad. 4, 9), uerum etiam uocabula ex duabus correptis [1]) syllabis constantia ter (Eun. 3; Hau. 7; Hec. 9) et bisyllaba (–◡, ––) synaloepha imminuta quinquiens (And. 5, 9; Phor. 3; Hec. 11; Ad. 2) post legitimam caesuram ponit, cum trisyllaba, quae quis exspectet, (◡◡◡, ◡◡–) nescio qua de causa non inueniantur. At ne polysyllaba quidem elisa sollicitanda sunt haec quattuor: And. 11: 'Mox filiam Glycerium insperato agnitam'; Hau. 6: 'Cum arcesseret cupitam Antiphilam Clinia'; Phor. 10 et 11: 'Triginta dant parasito, ut illam coniugem Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina'. Fugiendi autem rursus sunt uersus sic tripartiti, ut incisio locum post secundum pedem et post quartum simul obtineat, quod uitium nudum omnino in uno tantum exemplo agnoscimus: Ad. 8: 'Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam' (ubi nomina propria animaduertenda sunt), cum synaloepha ueletur in altero: Hau. 8: 'Habitum gerens Antiphila: factum id quo patrem'.

Ab ingrata illa in medio uersu diaeresi aeque Plautinorum argumentorum auctor abhorruit, quare plane abicienda sunt talia: Amph. 7: 'Uterque luduntur dolis mirum in modum' quod Pareus exhibet contra codd. lectionem: 'u. deluduntur d. in m. modum', ubi sine dubio 'dolis' ex u. 5 irrepsit cf. Muell. Pros. Plaut. p. 173; uel Merc. 15: 'Orat cum suo patré (nato ut cederet)', ad quem uersum restituendum Muellero l. l. p. 18 et 538 placet: 'exorat'. Sed qui fabulae exitum a u. 966 respexerit, Ritschelii emendationem 'hortatur' concedet esse aptiorem. Qui mox proposuit: 'nato ut cedat [suo]'; equidem magis probabiliter mihi uideor commendare: 'Hortatur cum suo patre, nato ut concederet' ut Eun. a. 6: 'Thrasoni oratus biduum concederet'. Nam facillime excidere potuit praepositio 'con' si compendio scripta erat, ut ipso illo Terentii loco in cod. G exstat: c̄cedere. [2])

1) Quod ne a Plauto quidem aut Terentio alienum esse Ritschel. op. V p. 508 sq. non disertis uerbis commemorat.

2) Etiam in Plautinis codicibus nonnumquam cf. Mil. u. 468: c̃meatus: CD. Altera quoque huius u. corruptela compendio explicatur: (h)ortat̃. [Ussingius scripsit: 'Orat cum suo patre una, nato ut cederet'.]

At praemissa uoce monosyllaba (–) septiens (Amph. 2; Aul. 1 et 10 (e coni.) et 13; Mil. 12; Pseud. 3 et 5), et idem tempus explenti bisyllaba (◡◡) semel: Merc. 15 (e coni.), et bisyllaba synaloepha deminuta (–◡, ––) ter (Amph. 6; Aul. 14; Pseud. 12) lenitam illam incisionem anonymus non exclusit, polysyllabum autem semel tantum inuenitur Mil. 15: 'Dimittit concubinam et moechus uapulat'.

Versuum autem illam in tres partes aequales diuisionem deprehendimus semel in Plautinis quoque argumentis satis duram, sed excusatam nomine proprio: Amph. 10: 'Adulterum se Iuppiter confessus est', praeterea quater synaloepha monosyllabisque mollitam: Aul. 8; Aul. 11; Merc. 14; Pseud. 8. Itaque in his rebus consentiunt auctores.

B. Iis, quae de uersuum incisionibus disseruimus, facile est ad intellegendum ita contineri uerborum accentuum cum ictibus consociationem, ut in tertii pedis fine uocabuli exitum ponere non liceat, cum perperam uersus in duas partes discinderetur. Quae tertii pedis condicio eo magis notatu digna mihi uidetur esse, quia ceteris uersus locis iambicas quidem uoces collocare Plautus et Terentius nunquam dubitauerunt, dico iambicas, nam in primo tantum pede, licentiarum illo receptaculo, et in quinto, de quo infra uidebimus, etiam spondiacas et anapaesticas uoces admiserunt, quae in secundo et quarto tam sedulo exclusae sunt, ut poetas Graecanici usus seueritate accentuum impunitatem redimere uoluisse opineris.

Atque quoquo modo factum est, ut in medio uersu artius sese adstringerent poetae, hoc constat leniora iudicata esse iambica uocabula aliis. Cuius rei causam hanc putat esse Ritschelius (op. V p. 448 in.) quod 'aegrius in longis syllabis quam in breuibus accentus insolentia illo loco delitescere uisa' sit; contradixit Corssenus, Vocalismus II p. 992. Suo igitur Marte Brugmanus p. 52 sq. soluere hanc quaestionem conatur, cuius uerba haec sunt: 'in uocibus iambicis, quippe quae ceteris leuiores sint, accentuum et numerorum discrepantia non aeque male ad aures accidit atque in spondiacis'. Quam rationem mente non assequor, nam si ualeret, mirandum uide-

retur pyrrhichia uocabula (◡◡́, ◡) fere prorsus esse repudiata. Neque uero confugio ad eorum nugas merito a Brugmano explosas p. 53, qui hanc causam sibi fingunt, quod iambicis uerbis quam spondiacis locupletior fuerit lingua Latina, — uera, si quid sentio, ratio haec est: iambicarum uocum propter impar syllabarum pondus ut posteriorem, quae est plenior atque grauior, accentu efferamus, inducimur necessitate quadam, cui repugnare non est consentaneum. Quacum sententia bene congruit, quod uoces anapaesticae, in quibus duae priores syllabae ultimam pondere aequant, minus in usu fuerunt. Ex analogia autem explicandum uidetur, quod etiam tales: ◡, ◡ –́ |, quamquam iambica uox excusationem habet, sunt uitatae. At trochaicae et pyrrhichiae in ultimam syllabam itemque dactylicae uel tribreues in duas ultimas syllabas sonum nunquam fere assumunt apud comicos, nisi in primo[1]), quandoquidem etiam longius a cotidiani sermonis usu talia abhorrent. Itaque Hilbergus in fine libri, qui inscribitur: ‘das Princip der Silbenwägung in d. griech. Poesie’, quaerens (p. 278), num Romani quoque syllabas ponderare sint soliti, cum in uniuersum de uerborum accentus cum numeris consociatione uerba faciat, illam distinctionem ut certissimum indicium debuit adhibere.

Quibus praemissis Terentiana argumenta perscrutemur et Plautina, qua in re hic conspectus adhibeatur.

Inueniuntur in pede		I	II	III	IV	V
1. uoces iambicae	Ter.	6	3	—	1?	1*
	Plaut.	8	4	—	—	—
2. uoces spondiacae	T.	7	—	—	—	4 + 1?
	P.	9	—	—	1*	3
3. uoces anapaesticae	T.	3	—	—	—	2
	P.	1	—	—	—	—
4. uoces dactylicae	T.	2!	—	—	—	—
	P.	—	—	—	—	—
5. uoces tribreues	T.	1?	—	—	—	—
	P.	—	—	—	—	—

1) Qua in re quae praeterea exceptiones admittantur, Brugmanus p. 43 enarrauit.

Accedunt uoces polysyllabae, quarum clausula in finem pedis alicuius incidit

In pede		II	III	IV	V
ad 1	T.	5	—	17	—
	P.	9	—	5	—
ad 2	T.	—	—	—	6
	P.	—	—	—	7
ad 3	T.	1*	—	—	—
	P.	—	—	—	2

Cetera desunt. Videmus igitur in summa re congruere duorum auctorum placita et inter se et cum legibus supra propositis. Sunt tamen quaedam, quae accuratiorem tractationem postulent.

Ac primum quidem quod Apollinaris amauit uocabulum creticum post caesuram primariam positum septiens deciens, saepius quam anonymus, cuius sunt quinque exempla, discrimen est dignum commemoratione. Manifesto autem corrupta est auctoris scriptura Ad. 7, ubi Bemb.: 'Fidicinam eripit lenoni', Calliop.: 'F. lenoni eripuit', nisi quod Decurt. 'eripit' (ex: eripuit), quod retinendum est. Tum seruandum est unum illud uocis iambicae in quarto pede exemplum, Hau. 4, quia probabilior lectio 'clam patrem deuortitur' quam 'clam patre d.'. Suspectum autem inter spondiaca uocabula 'technis' Hau. 9 'Suum celaret Clitipho, hic technis Syri'. Immo comicorum forma adhibita: 'techinis', quae fortasse etiam tum legebatur in fabulae u. 471 [1], scripsisse uidetur Sulpicius 'hic techinis Syri'.[2] Postquam hic iambicae uocis speciem sustulimus — nam poterat aliquis etiam 'tĕchnis' suspicari —, restat unus locus satis ambiguus, Hec. 6, ubi edi solet: 'Hanc mater utero grauidam ne id sciat socrus'. Bemb. exhibet 'gr. cum comperit' Umpfenbachio, 'gr. comperit' Michaeli et Studemundo testibus omissis uerbis 'ne id sciat socrus'. Tale quid Sulpicius addidit etiam Hau. 8 sq. 'factum id quo patrem Suum celaret'. Bem-

1) Oblitterata est nunc in codicibus.
2) Quod iam Luchsius uoluit p. 65.

bini igitur lectio mihi uidetur librarii conamen lacunam casu quodam ortam explere studentis. In similem sententiam inuitus incidit cod. Vatic. librarius: 'ut uidit'. Itaque Luchsio assentiri nequeo, qui p. 65 uerba 'ne id sciat socrus' ut interpolata repudiauit, sic fere uersum refingens: 'Hanc mater utero quom esse grauidam comperit' uel similiter. Leniore equidem mutatione usus propono: 'Hanc mater utero grauidam, ne id sciret socrus'. Praeterea tamen censeo, quod plane inepto et inaudito modo appositum est ad 'grauidam', uocabulum 'utero' esse corruptum. Ni fallor, 'utero' ortum est ex 'uicio', cf. u. 2: 'uitium obtulit' et fab. u. 832: 'Philumenam compressam esse ab eo et filium inde hunc natum'.

Aul. 10 offendit uox spondiaca in quarto pede: 'huiús Lyconidis'. Iambice legi uoluisse auctorem pronomen 'huius' nemo credet, quia duo illa exempla apud Muellerum Pros. Plaut. p. 401 iure delentur et, si iam antiquitus exstabant, pauciora sunt, quam quae imitatum esse anonymum ueri sit simile. Itaque emendandum censeo hunc uersum transpositione: 'huius facit Lyconidis'. Nam eidem, qui 'ei' ausus est Mil. non-acrost. 12, 'huius' tribui poterit; de collocatione cf. Mil. non-acrost. 6: 'illi captus militi'. Deinde in suspicionem uocandum est uocabulum choriambicum Hau. 1: 'In militiam proficisci gnatum Cliniam' et per se et propter anapaestorum concursum cf. p. 213. Nam, qualis in heroico uersu per se cogitari possit, mensura: in militiam, comicis non nisi in liberioribus metris concessa, non admittitur. Brugmani autem conamen p. 45: 'in militiam prōficisci (cf. prōterue Hec. 503)' non intellego, ipse 'in militiam' ut glossema supini rarissimi [1] 'militatum' eiciens scribo: 'Proficisci gnatum militatum Cliniam'. Nam probabile est auctorem Terentium ante oculos habuisse, qui eiusdem fabulae uersu 117 sq. dicit: 'In Asiam ad regem militatum abiit, Chremes Ch. quid ais? Me. Clam me profectus mensis tris abest'; et Ad. u. 385: 'Profugiet aliquo militatum'.

---

1) Cf. p. 226.

Dactylicas uoces in Terentianis tantum argumentis inuestigamus has in primo pede: Eun. u. 5: ʻThaidos amatorʼ — et Ad. 10: ʻDemea iurgareʼ, quae tamen licentia satis mihi uidetur excusari Graecorum pronuntiatione Θαΐδος et Δημέας. Quibus exemplis addendum esset uocabulum tribreue: Hec. 4: ʻDedérat amicaeʼ, cum productionis quidem (dederāt) nullum in argumentis exstet certum uestigium. At uix mihi persuadeo, ut credam Apollinarem repudiasse hanc collocationem: ʻAmicae dederat, Bacchidi meretriculaeʼ.

C. Iambicum in quinto pede cur uitetur uocabulum, recte sensisse mihi uidetur Brugmanus p. 17 hoc proponens: ʻsi ultima uersus uox est iambica, uerba quae praecedunt, non ita se habere licitum est, ut iusta iis conclusio uersus formari possitʼ. Ex hac ratione omnia scaenicorum placita intelleguntur: admissae clausulae hae: –¦◡, –|◡–; ◡–|◡– (in uno uocabulo); ◡́–, ◡|◡–, |◡–; contra uitatae: ◡́◡|◡–, |◡–; cf. Br. p. 16—21. Quibus condicionibus aliam nos statim addemus. Etenim Sulpicius quinquiens creticum posuit post uocabula in trochaeum desinentia, quae ad exempla prope accedunt hae clausulae: Phor. 9: ʻ— fremere. dein minasʼ; Ad. 10: ʻferre. mox tamenʼ, ubi creticus ex uoce monosyllaba cum iambica constat, ita tamen, ut partes illius interpunctione ab antecedentibus separatae, artius sic inter sese coniungantur. Diiambica idem bis adhibuit: Hec. 1: ʻPhilumenamʼ; Eun. 7: ʻpuellulamʼ, anonymus ipse quoque bis: Aul. 10: ʻLyconidisʼ; Aul. 15: ʻLyconidiʼ, qui cretica cum antecedenti trochaeo sexiens posuit et haec miro quodam consensu: Merc. 8: ʻ— natus, ut suoʼ; Pseud. 9: ʻmilitaris. hunc [1]) ⟨dolis⟩ʼ.

Appendicis loco alia quaedam, quae ad artem metricam spectant, addam:

Ac primum quidem cum Ritschelio auctore (op. V p. 510) constet ʻeum dactylum uitatum esse, qui compositus sit ex arsi secundi pedis anacrusique tertii, maxime autem uitatum esse in semiquinaria caesuraʼ, tamen ut excusatione utantur

1) ʻhuncʼ Buggius pro codicum lectione ʻnuncʼ in Philol. uol. XXXI p. 251.

ii uersus, in quibus aut caesura post secundam arsin dissectus est ille dactylus aut semiseptenariae propinquitate occultatur, argumentorum auctores Terentianorum quater, Plautinorum ter licentiam coniunctis illis condicionibus admiserunt cf. Hau. 5 et 10; Phor. 10; Ad. 11 — Aul. 5 et 11 et 12. Vitiosa igitur Hec. 5 omnium codicum lectio: ‘Deïn profectus in Imbrum est’, praesertim cum diaeresis in uoce ‘dein’ offendat cf. p. 216. Fleckeisenus scripsit: ‘Dein est pr. Imbrum:’, sed facilius me monet Ribbeckius emendari: ‘Profectus dein in Imbrum est’. Tum anapaesti primam syllabam a sequentibus nusquam separauerunt (exceptis monosyllabis cf. Mil. 7 — And. 5 et 7; Hau. 5), quod uitium quam seuere Apollinaris quidem fugerit, docet Hau. 7: ‘Ut [1]) eius Bacchis uenit amica ac seruolae’, ubi consentaneum erat: ‘Ut ēiŭs ămica B. u.’. Anapaesti thesin integro uocabulo effectam Apollinaris admisit in primo pede (Phor. 9: ‘Pater ét’; And. 2: ‘Genere Andriae’), in quinto trisyllaba tantum inuenimus synaloepha deminuta (And. 10: ‘generum abdicat’; Phor. 12: ‘patruo agnitam’; Hec. 2: ‘uitium obtulit’), quare supra p. 210 Hec. 6: non ‘ne sciat id socrus’ commendaui, nimis religiosus fortasse hac in re, quoniam etiam Phaedrus in quinto pede quater exceptionem fecit (Mueller de re m. p. 416 sq.). Anonymus autem praeter haec primi pedis exempla: Merc. 4: ‘Pater aduolat’; Mil. 9: ‘Apud hospitem’ praebet Aul. 1: ‘Senex auarus uix sibi crédens Euclio’; u. 8: ‘Durus senĕx uix’ (ambigue Merc. 11: ‘Eam domĭ deprehensam’), quae corrigere non audeo, cum credibile sit auctorem comicorum licentiam sibi uindicasse, cf. exempli causa Trin. 83: ‘nam nunc ego si et q. s.’.

Porro proceleusmaticum non modo eum, qui uno pede (Pseud. u. 4 aperte corruptus est), sed etiam illum, qui affinium pedum arsi thesique continetur, qualem ne Plauti quidem ars tulit (cf. Ritschel. op. V, 513), illi repudiauerunt. In uniuersum autem laudandum est, quod breuium et longarum

1) Hic non sanum est Wagneri iudicium recipientis cod. A corruptelam: ET, quae redit Ad. 11.

syllabarum sat iucundam temperationem instituerunt.[1]) Versus, qui puram in pedibus paribus habeant thesin, anonymus sedecim, Sulpicius uiginti formauit, qui usus fere cum Phaedri usu congruit, cuius in 72 primis uersibus 17 exempla inueni. Itaque in uniuersum assentiri possumus Dziatzkoni[2]) posteriorum temporum placita agnoscenti. At conlatis comicorum sex locis, qui fortuito in manum mihi uenerunt, inueni: Ter. And. ed. Fl. I, 1, 1—74 (duobus spuriis omissis): **7**; Eun. I, 1, 1—35. 2, 1—37: **6**; Hau. I, 1—72: fere **13**; Plaut. Ep. III, 4, 433—504 G.: **11**; Pseud. I, 1, 3—74 Fl.: **12**; Curc. ab initio 1—72 G.: **18**. Videmus igitur antiquorum ipsorum usum uarium fuisse.

Anapaestum autem in duabus deinceps sedibus illi non concesserunt, nam unum illud exemplum Hau. 1 iam deleuimus p. 210. Eandem legem Phaedrus obseruauit, cum a Lucilio et a Varrone uersus initium exciperetur, Plauti autem usus etiam liberior esset; cf. L. Mueller de re m. p. 416 et Ritschel. op. V p. 497.

In synaloepha admittenda illi, quamquam satis liberi — nisi quod iambicae uocis elisae nullum certum exemplum inuenitur — multum tamen inter se differunt: quadraginta fere exempla ex anonymo, plus quam sexaginta ex Apollinare enotaui, in his longarum syllabarum octo ex illo, ex hoc unum et uiginti.

Hiatus dubitari nequit, quin in his quidem argumentis plane nullum locum habeat. Quare miror Umpfenbachium Phor. 7 hunc uersum recepisse: 'Funus procurat. ibi eam uisam Antipho Cum amaret', ubi ultro se offert transpositio. At Fleckeisenianae 'ibi eam cum uisam A.' praefero hanc: 'ibi

1) Anonymus in 70 uersibus i. e. in 420 pedibus 187iens thesin breui syllaba contineri uoluit, alter in 72 uu. = 432 pedibus 209iens. Soluerunt thesin ille 20iens, hic 28iens, arsin uterque 47iens.

2) In editione Adelph. ad per. u. 1: 'War ursprünglich auch eine Nachahmung der Terentianischen Metrik beabsichtigt, so wirkte doch unwillkürlich in Bezug auf die Bildung des Trimeters die verschiedene Uebung der klassischen Latinität insofern ein, als die Zahl der sedibus paribus reingeformten Trimeter ungleich grösser ist als bei den alten Komikern'.

eam uisam cum A.', qua cohaerentia uocabula non distrahuntur. Omissa post 'uisam' uocula 'cum' in margine notata est.[1]) — At ipse non constat sibi Umpfenbachius, cum And. 4 deleat hiatum: 'Fore hanc, namque aliam pater ei desponderat' (codd.: nam) probabili emendatione.[2]) Qui in Plautinis argumentis hiatus insunt, ipsi sese condemnant, ut in manco uersu Merc. 5 sq.: 'Seruos pedisequam Ab adulescente matri | emptam | ipsius' et Merc. u. 15 de quo cf. p. 206. Legitimus autem ille per se hiatus (⏓́, ⏑⏑) exstat Aul. 2 in quinto pede, quo loco a Plauto et Terentio repudiatur, nimirum quia tales clausulas |∧, ⏑́, ⏑|⏑∧ oderant aeque atque argumentorum auctores, apud quos solutae quintae arseos huiusmodi tantum inueniuntur exempla: Merc. 5: 'pedisequam'; Mil. 9: 'parietem', 11: 'mulieris'; Pseud. 3: 'mulierem', 7: 'mulierem'; — And. 9: 'puerulum'; Phor. 11: 'fidicina'.[3]) Quare nescio an recte quidam, quamquam parum confidenter (cf. Goetzii adn.) supplendum esse illum uersum censuerint, ac propono: 'Domi suae defossam multis cum opibus ⟨clam om̃ibus⟩' cf. prol. u. 7: 'Auri thensaurum clam omnis'.

Prosodiam autem sic licet adumbrare, ut dicamus anonymum quaedam ausum esse ex antiquorum comicorum imitatione, apud Sulpicium certa talis studii exempla non inueniri. Atque admisit ille Aul. 8: 'Durus senĕx uix promittit', quam ne mireris solitariam licentiam, ex ipsa fabula petita est. Ter enim in Aul. 'senĕx' legitur, u. 295 initio senarii, u. 410 in octon. troch., u. 665 in medio senario usu singulari cf. Mueller.

1) Plane geminum Ad. u. 142 sq. exemplum mihi uideor inuestigasse, ubi cum codd. 'Non nil molesta haec sunt mihi, sed ostendere Me aegre pati illi nolui' exhibeant perperam (cf. Mueller Pros. Plaut. p. 371), scribendum esse censeo: 'sunt mihi, sed me ostendere Aegre pati illi nolui'.

2) Abicienda sunt aliorum conamina: librarii illud 'desponsauerat', incertum per se 'despoponderat' cf. Ritschel. ad Trin. u. 603, Wagneri 'nempe' parum quadrans ad argumentorum simplicitatem.

3) Itaque, ut hoc statim addam, ne hanc quidem diuisionem |–, ⏑⏑, |⏑∧ admiserunt, quam comici tulerunt, neque admisit Phaedrus (cf. Muelleri ed. min. p. IX), quem fortasse illi secuntur.

Pr. Pl. p. 141 sq. — Contra 'dolis' ex Amph. u. 7 merito expulimus. — Plautinum praeterea monosyllabum ei habemus: Mil. 12: '— mox ei dominus aedium'. Coniectura nostra nititur illud 'huius' Aul. 10, 'suae' Aul. 2. Antiquitatem affectant fortasse genetiui 'illĭus' Merc. 11 et 14, 'ipsĭus' Merc. 6, quamquam non sunt Plautini, quod nuper demonstrauit Luchsius in Studiis Studemundi I, 2. De alia illorum aliis temporibus mensura cf. Ritschel. op. II p. 696 additis exemplis, quae Neuius collegit II [2], 202 sq. et 209; ipsĭus: ex Catullo, Verg. Ou. Manil.; illĭus: ex Lucilio Lucr. Cat., Verg. Hor. Tib. Ou. Manil. Licentiis his in Terentianis argumentis nihil potest comparari, in quibus tamen alia quaedam accuratiore digna sunt tractatione.

Obtinent cum Umpfenbachio Spengelius et Meissnerus diaeresin uocis 'süasu': And. 8: 'Daui süasu', quamquam legimus Eun. 9: suadet Parmeno (Aul. 6: suasus ducere). Distractio illa exstat semel apud Lucretium IV, 1157 in fine uersus: 'Veneremque suadent', unde pendent, si quid sentio, hae apud multo posteriores poetas hexametri clausulae: Anth. L. c. 485, 65 R. (carm. de fig.) '— deinde suasi'; Anth. L. Burm. I p. 33: 'mutare suasit'; Anth. L. c. 594, 1 R.: 'Anna suadet'. In scaenica [1]) autem poesi frustra exempla quaeras cf. Ritschel. op. II, 598 sq. de similibus uocabulis disserentem. Quare cum Fleckeiseno corrigendum illum locum esse stat mihi sententia, dummodo probabilis inueniatur emendatio. Atque magis quam doctissimi uiri coniectura 'Huic Daui suasu' mihi mea arridet: 'Daui psuasu et q. s.'. Cf. 'Persuasu serui' [2]) Epid. arg. 2 et disce, quaeso, ex fabulae u. 375 sqq. uerbum persuadendi quam suadendi quanto sit aptius.

---

1) Hic non tacebo in Phaedri iambis quae a uerbo 'suesco' descendunt, ut ait L. Muell. ed. min. p. XII, modo uocalem sonare *u* modo consonam.

2) Substantiuum 'suasus' Terentius habet Phor. u. 730 'ob meum suasum'; Plaut. Pers. 597: codd. praeter A: 'suasu atque impulsu meo'. Redit uocabulum in Digestis demum, apud Apul. et Tertull. 'Persuasus' ter inuenitur: in arg. illo Plaut.; in uerbis Cic. apud Quintil. 5, 10, 69: 'huius persuasu' cf. Neuius I p. 504. Addendus hic est Augustin. c. Secundin. Man. 18 in p. 382 edit. Antuerp.: 'siue alterius persuasu'.

Similis quaestio oritur de mensura 'dĕin' Hec. 5, quam supra tetigimus p. 212. Reperimus 'dein' Phor. 9, nec ante Terentianum diductum in duas syllabas uocabulum cf. L. Muell. de re m. p. 265 ex. Eo autem quem tractamus loco uel cod. Bemb. scriptura 'den' monosyllabum indicat, quod uidit iam Spengelius in praef. And. p. XXXI § 8.

De mensura nominis 'Demeă' Ad. 10 liceat ad Corsseni Vocal. II p. 454 et ad Neuii locupletissimam collectionem I p. 53 sq. relegare. Spengelii regulae, qui docet in editione comicos in trisyllabis nunquam admisisse correptionem repugnat 'Simmiă' Pseud. 944.

Quaestio 3.

De sermone argumentorum Plautinorum non-acrostichorum.

De sermone non-acrostichorum primus sententiam tulit Osannus in Diurn. ant. stud. a. 1849 p. 213, qui propter antiquum quendam colorem aetati inter Aurelium Opilium et Ciceronem intermissae auctorem tribuit. Nec fugit me non ultra probabilitatem quandam duci posse singulas quaestiones. At est quaedam necessitas, qua cogamur, si intra tam artos fines inueniuntur complures res posterioribus potissimum temporibus usitatae, non ei aetati tribuere illas, qua perraro exstant apud poetas uel scriptores corruptioris sermonis praenuntios. Ac primum quidem uox 'indigus' Pseud. 2 digna uidetur, cuius historiam diligentius persequamur. Inuenitur autem primum bis apud Lucretium: 5, 223: 'Nauita nudus humi iacet, infans indigus omni Vitali auxilio' — et 2, 650 de natura: 'Ipsa suis pollens opibus nihil indiga nostri' ubi Wakefieldus praeter Iustin. 24, 6 confert Claud. Mall. Theod. cons. 4 et Lactant. de ira d. c. 8, ad quos locos infra redibimus. Interim consentaneum est uocem illam a Lucretio [1], quantum intellegimus, inuentam non statim usu esse receptam cotidiano. Ac

1) A dactylico quidem poeta dactylicam formam metri causa fictam esse apparet.

poetae quidem omnino non uidentur nisi imitati Lucretium illo uocabulo usi esse. Hoc uel inde elucet, quod fere semper paenultimam hexametri sedem explere uox illa solet. At multo clariora imitationis testimonia exstant. Vergilius enim fere totum Lucretii locum alterum in suum usum conuertit Ge. II, 428: '(poma) Et uires habuere suas, ad sidera raptim Vi propria nituntur opisque haut indiga nostrae'.

Ex Ouidii autem textu (ex p. 4, 3, 44) hunc uersum: 'Indigus effectus omnibus ipse magis' ut interpolatum remouit Riesius cum aliorum consensu. At in Lucani uerbis genuinis 8, 446: 'Terra suis contenta bonis, non indiga mercis Aut Iouis', quis non agnoscit Lucretium? [1]) Apud Valerium Flaccum deest uox, non apud Silium Italicum, cuius uide imitationem: 2, 155: 'Agmina uastabat claua, nihil indigus ensis' neque apud Statium: Silu. V, 3, 252: 'Raperis, genitor, non indigus aeui' et III, 1, 102: '— mihi pauper et indigus uni Pollius'. Iam delabimur ad posteriora saecula, quibus uulgatum fuisse usum uocabuli probabile est, ut Ausonius habet: 192, 16 (Prof. Lat. Alc.): 'Aut liberalis indigis'. Sed etiam tum thema illud, ut ita dicam, Lucretianum aut Vergilianum uariatur cf. Claud. 17, 4 (Mall. Theod. cons.) 'Nil opis externae cupiens, nil indiga laudis' et 47, 6 (Nilus): 'Aegyptos sine nube ferax, imbresque serenos Sola tenet. Secura poli, non indiga uenti Gaudet aquis, quas ipsa uehit, Niloque redundant'. Mart. Cap. 1, 21: 'quosque indiga ueri Cura facit dubios'. Paul. Nol. 27, 4: cui fortasse locus Vergilii obuersatur: 'Quos magis indiguos opis et uirtute carentes Affectu rimante uident'.[2])

Sed paullulum recedamus: in prosa oratione uocabulum legimus primum apud Plinium n. h. 4, 7 (11): 'Libera haec

---

1) Adoptatam sic semel uocem Lucanus rursus posuit 9, 592 W. et 254 (qui uersus codd. auctoritate nititur non omnium).

2) Formam 'indiguus' adferre non possum nisi ex Apul. de deo Socr. ed. Luetiohann. p. 6, c. I p. 113 Hildebr. (cuius cf. ad h. l. et ad Met. l. IX, 12 in. adn.) et ex Pallad. Nou. c. XI (uol. III p. 244), ubi Schneider non recte recepit aliorum codd. lectionem: 'indigus plantarum'.

ciuitas, nec indiga ullius praeconii amplius'; 8, 40 (61), 143: 'haec erant fidissima auxilia nec stipendiorum indiga'. Deinde usurpauit Tac. Hist. 3, 22 in.: 'indigus rectoris'; c. 48: 'ut — urbem quoque externae opis indigam fame urgeret', qui loci in memoriam reuocant illa exemplaria, duo priores antithesi, ultimus ipsis uerbis. At confidentius apud Apul. de deo Socr. c. I p. 113 Hildebr. imitationem reperio: 'pollens speciem sui uariat, seu tota proprii candoris expers, alienae lucis indigua et q. s.' ('indicia codd.', 'indiga' ed. Rom.), quo loco in Lucretii doctrina uersatur ipsumque mox laudat Apuleius.[1]) Unum ex posterioribus adferam, quod si casu factum, satis mirandum est. Etenim in Symmachi epistulis, si Parei lexico fides habenda est, quinquiens omnino exstat uox 'indigus', semper cum genetiuo 'opis' ut in Verg. loco coniuncta: 4, 67 in.: 'opis indigos subleuare'; idem 7, 107; 4, 68: 'nunc opis indiga — exoptat'; 5, 75: 'Opis indigum esse non patior — iuuenem'; 1, 3: 'meaene te opis indigum mentiare?' (ed. Mog. itemque Mignius: 'indignum'). Testis autem est Lact. de ira d. c. 8 (VII p. 95 Mi.) notum fuisse locum Lucretianum inter posteriores. Quibus cognitis de uocabuli 'indigus' origine et propagatione quis etiamnunc contendet iam ante Ciceronis aetatem tam tritum illud fuisse, ut quilibet exiles uersus faciens eo posset uti?

2. exspes Merc. 13: Legitur haec uox iam apud Accium nimirum tragico accommodata cothurno u. 376 R.: 'ille orbus exspes liberum' et 415: 'exsul inter hostis, exspes expers desertus uagus'; — deinde Hor. Epod. 16, 37: 'mollis et exspes' et A. P. 20: 'Si fractis enatat exspes'; Ou. her. VI, 162: 'Erret inops exspes'; quem locum ipse expressit Met. 14, 217: 'Solus inops exspes'. In pedestri sermone non ante Tacitum hoc uocabulum legimus, cf. Ann. 6, 24: 'Mox, ubi exspes uitae fuit'.

3. aether Amph. 9: Graecorum hoc uocabulum quamquam iam Ennius in suum usum uertit Ann. 520: 'clamor — per

1) Qua ratione etiam 'pollens' fulcitur, quod Salmasius et Luetiohannus sollicitauerunt.

aethera uagit'. Sat. 3 V.: 'aetheris oras Contemplor' (aethra A. 418), — Pacuuius tamen nondum receptum in linguam Latinam testatur u. 89 [1]); cf. etiam u. 93. Atque ad priorem uersum pertinent Ciceronis uerba haec (de nat. de. II, 36, 91): 'mutuemur hoc quoque uerbum dicaturque tam aether Latine quam dicitur aer'; scil. ut terminus technicus in philosophicis disputationibus, in quibus adhibuerat iam Lucil. I u. 1 cum Muell. adn., deinde adhibuit Lucretius, poeta simul et philosophus, et ex prosae orationis scriptoribus: Seneca, natt. quaest.; Plinius, n. h.; Apuleius, de mundo. Sed multo liberior usus erat posteriorum inde a Vergilio poetarum promiscue pro notione caeli hanc uocem usurpantium. Ad proprium discrimen pertinent, quae Lachmannus Lucr. p. 167 disserit.

Ex quo poeticorum flosculorum usu, quippe qui prorsus contrarius sit huius generis exilitati, cognoscimus illam aetatem, qua rhetoricis studiis uocabulorum color extinguebatur. Praeterea mirus quidam uigor non apto loco hic illic apparet; uelut in deliciis habuisse uidetur auctor uerbum 'aduolat' Merc. 4: 'Pater aduolat'; Mil. 7: 'aduolat Adulescens', quod ex dactylicis poetis, quamquam etiam a Cicerone in alacri oratione illud uerbum usurpatur, originem ducere suspicor heroes sic inducere solentibus [2]): Verg. X, 456: 'utque leo — aduolat'; u. 896: 'Aduolat Aeneas'; XII, 293: 'Aduolat hasta Messapus'; Lucan. IX, 885: 'quocunque uocatur Aduolat'; Val. Fl. I, 108: 'Tirynthius Argis Aduolat'; 163: 'regia proles Aduolat'; II, 124: 'aduolat ultro Impatiens'; III, 72 sq.: '(Custodum) manus — aduolat'; IV, 300: 'Pollux — Aduolat ora uiri'; VI, 342: 'aduolat Idas'; 370: 'aduolat ipsa'; 655: 'Aduolat Aesonides'; VII, 265: '(unus) aduolat'; 618: '(heros) aduolat'; Sil. It. XV, 243: 'Pedes aduolat'; Stat. Th. V, 555: 'aduolat ardens Arcas'; VIII, 135: 'Palaemon aduolat'; XI, 426: 'aduolat — Adrastus'. — Quocum studio bene congruit hic color Aul. 4, ubi de Euclione sermo est: 'Exsanguis amens seruat',

1) 'Id quod nostri caelum memorant, Grai perhibent aethera'.
2) Nimirum semper hac praesentis forma propter metrum.

ac recte nunc intellegimus illud 'naue exilit' Merc. 3, quo loco Bothius 'exiit' scribere maluit.

Aliam autem suae indolis partem, maiorem in syntaxi licentiam, prodit auctor his exemplis: Quamquam constat cum uerbo 's u a d e r e' infinitiuum coniungi perraro inde a Ciceronis aetate, qui bis hanc constructionem admisit (cf. Draeger. synt. II, 312 sq.; Kuehner. gramm. II, 502[b]), accusatiuum autem pro datiuo non nisi labentis Latinitatis temporibus (cf. Draeger. II, 374, 7; Kuehner. II, 230) — accusatiuum cum infinitiuo inuenimus iam apud Terentium semel: Hec. 481: 'Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi'; praeterea apud Lucr. 1, 140 sqq.; Verg. Aen. 12, 813 sq.; Apul. Met. 5, 11 p. 337 Hildebr.; ib. 9, 26 p. 820. Neque tamen colligere inde licet etiam passiuam constructionem personalem antiquioribus temporibus posse imputari. Immo recte hanc ad posteriora Kuehner II, 76, 5 uidetur relegare, quae talia tulerunt: Apul. Met. 5, 6 p. 322 (quem l. Kuehner ommittit): 'Monuit ac saepe terruit ne quando sororum pernicioso consilio suasa de forma mariti quaerat; ib. 9, 22 [1]) p. 807 Hildebr.: 'Iam ego tibi probe suasum et confirmatum animi amatorem illum alacrem uadimonio sistam', ubi peruersa mihi uidetur propter coniunctam notionem 'confirmatum animi' Hildebrandii explicatio: 'qui comprobatus est et commendatus uxori propter uigorem'; adde Pseudo-Apul. Asclep. 25 in.: 'et his amplius multoque deterius ipsa Aegyptus suadebitur'; Arnob. 1, 64 Reiff.: '(Inmortalitatem) habere confiditis humanis paucorum adseuerationibus suasi'; id. 2, 26 l. 20 sq.: 'Oppositione alterius non impeditur nec potest aliquid suaderi perdere' (Oehler: sua de ui); Cael. Aurel. morb. chron. II, 5 p. 114 ed. Haller: 'erunt suadendi, ut'; ib. III, 8 p. 257: 'alii neque suaderi neque cogi posse probantur'.[2])

---

1) Etiam Terr. argg. sermo ex Apuleiano illustrari potest: nam Hau. 6: 'cupitam Antiphilam', ad quod Wagner adnotat 'geziert und nicht im Stile des Terenz' positum est pro 'amata A.' ut Apul. habet: 'ne cum sua cupita conueniret'; cf. Hildebr. ad Met. IX, 18 p. 797; ib. V, 28 p. 381.

2) Cf. Neuium II p. 261 (II, 822 sq.).

Videmus igitur Afrorum hanc constructionem esse propriam. Ceterum cauendum est hac in re, ne diuersa confundantur. Nam 'persuasus' quidem saepius iam antea inuenitur [1], 'dissuasus' rursus semel omnino et apud Hyginum demum fab. 219: 'Ille ab amicis dissuasus fidem fraudauit'.

Aul. 11 sq.: 'obsecrat — sibimet cedere'. Verbum 'obsecrare' usquam cum infinitiuo coniungi negat Draeger II, 310 disertis uerbis, tacet autem de hoc usu Kuehner II, 502^{b}. Omiserunt igitur illum quem nos attulimus locum uiri docti. Atque hunc quoque quamquam facile quispiam ad normam redigere possit coniciens: 'obsecrat — cederet', tamen ferendum esse censeo infinitiuum ut posterioris aetatis licentiam, cum alia quoque uerba singulari abusu cum infinitiuo sint coniuncta scil. petere, precari, rogare.

Amph. 2: 'Dum bellum gereret'. Qua de constructione, quam Fleckeisenus non debebat corrigere 'quom b. g.' scribens neque Ussingius debebat ignorare, uide Draeger. II, 580; Kuehner. II, 913 sq., 7. Ciceronis aetate prima et rara uestigia apud illos auctores inueniuntur, qui genere dicendi utuntur minus puro, nunquam apud Ciceronem ipsum uel Caesarem. Itaque apud auctorem belli Hisp. 23 in.: 'hic dum in opere nostri distenti (Nipp.: cum) essent, complures — decucurrerunt'; apud Varr. in sat. Men. cf. Eum. fr. 34 p. 132 R.: ubi displicet mihi Draegeri explicatio 'bis': 'qui dum messem hornam adlatam imponeret aedilis signo Cybelae, deam gallantes uario recinebant strepitu', de ipsa scriptura non consentiunt uiri docti cf. Buechelerum. Incertus est locus Cornif. ad Her. 4, 50, 63 Or. et B., ubi codd. dissentiunt ac satis boni exhibent 'peregrinatur'. — Apud Corn. Nep. XX, 1, 4: haud scio an ex Timoleontis sententia dictus sit coniunctiuus: 'ne adspicere quidem fraternum sanguinem uoluit. nam dum res conficeretur procul in praesidio fuit, ne quis satelles posset succurrere'.[2] Sed certa praeterea exempla exstant apud Liuium,

1) Cf. Neuium II p. 261 (II, 822 sq.).

2) Dubito, num idem cadat in argumenti simpliciter compositi locum, ubi ne propter subiunctiuas quidem sententias illa ratio se offerebat.

Valerium Maximum, Suetonium, posteriores quosdam prosae orationis auctores et apud poetas quoque hic illic inde a Vergilio. Hanc quaestionem tractauit etiam Koehler, 'de auct. belli Afr. et Hisp. Latin.' in Actis Sem. Erlang. uol. I p. 422, ex plebeio sermone illam consuetudinem deducens. In Afrorum quoque Latinitatem usum receptum esse docet Roenschius, Itala et Vulgata[2] p. 400. Reconditiora exempla protulit Paucker Mus. Rhen. uol. 35 (a. 1880) p. 602 sq. cum adn. 1.

Addendae sunt glossae nonnullae, de quibus hoc in uniuersum moneo: glossas qui adhiberent ne primo quidem ante Ch. n. saeculo defuerunt, sed haut tam multi tum erant Sisennae, ut hac re delectarentur. Contra multo latius patebat illud studium Hadriani et Antoninorum aetate, ad quam reliquo dicendi genere iam ducti sumus, atque eo confidentius huc referemus anonymum auctorem, si certos quosdam illorum temporum auctores his ipsis glossis usos esse ostendemus:

Ita aduerbium 'inseperato' (Aul. 14), quod Nonius (p. 35) ex Lucilio adfert (30, 38 M): 'insperato abiit', Apuleius habet: Met. 9, 38 p. 855 Hildebr.: 'insperato et longe contra eius opinionem resistens', praeterea Sulp. Apoll. argum. And. 11. Hunc locum omittit Neuius II, 648, item Kuehner I, 679. De similibus formis cf. Hildebr. ad Apul. Met. uol. I p. 333.

'Protelare' (Merc. 12: 'protelat uirum') sensu uerbi 'expellere' Nonius p. 362 ex. et 363 in. ex his locis adfert: Ter. Phor. (213): 'Ne te iratus suis saeuidicis dictis protelet'; Sisenna hist. l. III et l. IV; Turpilius Lemniis (u. 91 Ribb.). Postea autem usurpauerunt hoc uocabulum Apul. Met. 8, 18 p. 704: 'cladem de uestris protelamus manibus' (cf. Hild. adn.); id. ib. 9, 2: 'ut exitium commune protelarent'; Fronto, cuius locus in lexicis deest, ad Caes. III, 3 p. 42 in.: 'protelarei conuiciis'. Tertull. de Spect. c. 1: 'ignorantiam protelet in occasionem et q. s.' cognata significatio uidetur esse.[1])

1) Cf. Fest. p. 234 [a] 24 'pr. longe propellere ex Graeco uidelicet τῆλε, quod significat longe'; alias significationes uide apud Ictos et Ecclesiasticos: 'differre, aufschieben, fristen', quae a uoce 'pro — latare' repetitae mihi uidentur.

Etiam uox 'asotus', quam Ritschelius certa coniectura restituit Merc. 1 cf. op. II p. 396 sq. — fortasse ex antiquo usu expressa est. Ritschelius iam attulit nomen comoediae Statianae 'Asotus'. Praeterea autem testis est Macr. Sat. 6, 4, 22: 'Sed hac licentia largius usi sunt ueteres, parcius Maro, quippe illi dixerunt et pausam et machaeram et asotiam et malacen et alia similia'. Posteriores caute hanc glossam adhibuerunt: Cic. in philosophico tantum sermone; Rut. Lup. II, 9 Halm. in Hyperidis uerbis ex Graeco uersis; Gell. 19, 9, 8 in Iuliani uerbis; 10, 17, 3 fortasse secundum Laberium.

'Praemercatur' autem, quod Merc. 10 ex Epid. 407 repetitum esse potest, redit apud Plin. n. h. 32, 2 (10) in uerbis Cassii Heminae.

Grauior de uoce 'cacula' oritur quaestio Pseud. 13 sq.: 'Dat subditicio caculae cum symbolo Lenonem fallit secophantacie [1]) cacula', quam ut soluere possimus, de uocabulo 'subditicius' [2]) accurate dicendum erit. Nam Bergkius (Beiträge z. lat. gramm. I p. 114 adn.) transpositis uocabulis 'subditicio' et 'cacula' illam formam argumenti auctori uindicans productionem uocis 'cacula' ab eo abiudicauit [3]), quod num iure fecerit, scire multum interest.

Ac primum quidem dubitari nequit, quin fab. u. 752: 'Subditiuom fieri ego illum militis seruom uolo' auctor ante oculos habuerit, ubi tamen rectam formam Ritschelius demum restituit, cum leniter corrupta sit in cod. C: 'subditium' scil. una littera *u* omissa [4]), longius processit corruptela in cod. D: 'subdiciu[u]m' et in B: 'subditum'. Itaque formam 'subditicius' cum antiqui codices nondum exhibeant, ex illis quidem auctor non recepit. Itemque forma 'subditiuus' metro postulatur Amph. u. 497 et u. 828; de Bacch. 26 cf. Ritschel. op. II p. 334 sqq.

---

1) 'Soecoph.' Ribbeckius sec. lect. cod. A SEC.

2) De formatione similium scripsit Aufrechtus Diurn. Kuhnii II p. 210 sqq.; exempla congessit Roenschius, Itala et Vulgata [2] p. 123 sq.

3) Secutus est Lorenzius in editione.

4) Quam omissionem licet ex inscriptionum his exemplis illustrare: 'dius, ingenus' aliis, cf. Brambach. orthogr. p. 87 sqq.

Praeterea Caecilii quaedam comoedia 'Subditiuos' sec. Gell. 15, 9, 1 ab ipso auctore, ut me monet Ribbeckius, Hypobolimaeus inscripta uidetur esse. — Cic. Verr. 5, 27, 69: 'subditiuum archipiratam' cum optimis codd. scribendum est, ubi solus Leidensis exhibet: 'subditicium', deteriores: 'subditum' uel 'subdituum'. — Sen. Oed. u. 803 Leo sine codd. uar.: 'quod subditiui praemium nati petit?'. — Apud Quint. I, 4, 3: 'subditos' Halmius scripsit: Ambros. I s. XI 'subito', solus Monac. s. XV: 'subdititios'. — Apud Suet. Nero 7 Rothius 'Britannicum fratrem — ut subditiuum' edidit. — Apud Arnob. adu. nat. V, 32 Reifferscheidius 'allegoricis sensibus et subditiuis' sine uar. — At apud Lampr. Heliogab. 17, 9 Iordan-Eyss. et Peter Salmasium secuti receperunt 'subdititio', quibus assentitur Paucker de Latin. scriptt. hist. Aug. Dorp. 1870 p. 31 et p. 22*. Attamen ab hoc quoque loco, si quid sentio, forma illa prohibenda est, nam codd. Palat. et Bamb. et ed. Mediol. exhibent 'subdecio', quae corruptela facile explicari uidetur ipsa *u* littera omissa: subdeci[u]o = subdeti[u]o. Quod eo magis probo, quia 'subditiuus' inuenitur apud eundem Lampr. Alex. 5, 3: quem locum lexicographi omiserunt. Quae cum ita sint, dum certiora proferantur testimonia, uocem 'subditicius' ex lexicis omnino expellendam censeo ut fictam a librariis analogia et facili propter ductuum similitudinem errore. Illo autem de quo dicimus loco forma illa 'subditiuo', quam iam Ritschelius restituit, uerborum collocatione defenditur, quam commutare non possumus, quin caesura optima deleta u e r s u m e l u m b e m reddamus, — qualem n e u n u m q u i d e m auctor excudit, — simulque in uersu sequenti uocem 'cacula' transponamus, quod O. Seyffertus 'de uers. bacch.' thes. 6 sic conatus est: 'Lenonem fallit cacula sycophantice' consentiente Lorenzio. At quis huic libidini adstipulabitur, cum medela praesto sit tradito uerborum ordine seruato? Nam Loewius in Anall. Plautt. p. 150 'sycophantans cacula' proposuit, equidem autem auctorem scripsisse iudico: 'Lenonem fallit sycophanta e o cacula' sc. symbolo, ut Pseudulus dicit u. 690 sq.: 'nunc ego h a c e p i s t u l a tris del u d a m erum et l e n o n e m et q. s.'. Veniamus nunc ad ipsum

illud 'cacula', de quo legimus apud Paul. ex Festo p. 45, 16 sq.: 'Cacula seruus militis. Plautus: uideo caculam militarem. Dicitur autem a Graeco κᾶλον [1]), quod fustibus clauisque ligneis ad tutelam dominorum armari soliti sint'. Glossariorum ceterorum locos collegit Loewius Annall. Phill. uol. 111 (a. 1875) p. 535 sq. Ac Plauti ille locus inuenitur Trin. u. 721: 'Video caculam militarem me futurum haud longius'. Praeterea Accius hoc uocabulo usus est — quod addendum lexicis — secundum Fest. p. 146, 30: 'Calones famulique metallique caculaeque'. Mensura uocis quamquam ex utroque loco facile erui potuit, non tantopere mirabimur primae syllabae productionem, si quidem conicere licet etymologiam illam (κᾶλον) esse obuersatam auctori periochae, qua fortasse etiam Accius commotus est, ut metiretur: 'Cālones et q. s.' itemque Horatius.

Alia frequentius apud Plautum inueniuntur: ut 'efflictim deperire', Pseud. 2 cf. Lorenzii adn. et de usu Apulei Hildebr. ad Met. V, 28 p. 381.

'Clanculum': Mil. 10, inprimis sane comicis usitatum est, sed ne a posterioribus quidem alienum cf. Auct. b. Hisp. 32 ex., Gell. 1, 8, 5: 'Demosthenes clanculum adit'.

'Usurarius' Amph. 3 sensu 'quasi per usuram captus' depromptum est ex ipsius fabulae u. 498 et 980, praeterea cf. Curc. u. 382. — 'Cluenta' Mil. 13 ex fabulae u. 789.[2])

Itemque uocabulum 'aula' Aul. 3 ex fabula ipsa originem ducit rediens etiam alibi.

Contra quod in arg. Mil. u. 13 pro tradito 'sollicitandum' Brixius censet fortasse scribendum esse 'sublectandum' propter fabulae illud 'sublecto' in u. 1066, concedere nequeo, cum uideatur mihi auctor aliam formam eodem sensu propterea posuisse, quia mox sequitur 'subornat'.

---

1) Ad eandem etymologiam spectat Seru. ad Aen. VI, 1; cf. Lucil. ed. L. Mueller p. 153 in. (qui non debuit recipere 'scinde calam ut caleas' cf. adn.); Loewius, prodr. p. 321 sq. Contra Fest. p. 225, 8 uox 'cacula' cum similibus (calo, calator) a Graeco καλεῖν deriuatur.

2) Vox est rarissima: ex 'Militis' loco fortasse sumpta etiam a Front. ad M. Caes. 2, 8 p. 32 uel ex Poen. 5, 4, 7 u. 1168 Geppert.; Rud. 893.

A uocabulis transeamus ad syntaxin:

Amph. u. 7: 'uterque deluduntur' numerus pluralis positus est constructione illa, quae κατὰ σύνεσιν uocatur. Quae licentia non modo antiquis, sed etiam posterioribus placuit: cf. Holtzii synt. II p. 198 sqq.; Kuehner II p. 16; Draeger I p. 147. Ex Plauto complura exempla adferuntur, unum ex Amphitruone (223): 'uterque imperator in medium exeunt', ut cogitari possit hinc illum pendere. Eadem ratione 'quisque' pronomen pluralem assumit ut Plaut. Ep. 212: 'Filios suos quisque uisunt', quo usu Stichi arg. acr. u. 7: emendandum censeo: 'Suam quisque retinent ac Sticho ludus datur', quoniam codd. BCD exhibent: 'retineat' (cf. RETINEN̄ = RETINEAT).

Supinum 'mercatum' Merc. 1 Plauti proprium est, ut illud 'militatum' (cf. p. 210) Terentii, de qua re cf. Draeger synt. II, 827. Aliam constructionem habemus Pseud. 8: 'missus ad prendendum scortum a milite', cui Ritschelii emendationi non merito Buggius Philol. uol. 31 p. 251 praetulit[1]) suam: 'ut prehendat'. Tamen dubito an omnino uerbum 'prehendere' significans 'fassen, festnehmen' minus quadret. Fortasse quondam fuit: REPETENDŪ (cf. SCORTU), unde facillime fieri potuit: PREHENDIT.

Arg. Mil. 1: 'Meretricem ingenuam deperibat mutuo' a locutione 'deperire mutuo' Plauti usum abhorrere docuerunt interpretes Lorenzius in praef. adn. 3 et Brixius ad h. l., haesit autem in ipsa locutione solus Brixius, quae res sit, non perspiciens. Nam si comparamus cetera exempla: Varro sat. p. 178, 2 R: 'uiue meque ama mutuiter'; Planc. in Cic. fam. 10, 15 ex.: 'fac ualeas meque mutuo diligas' sc. ut te diligo; id. ib. 10, 9 ex.: 'te, ut diligas me, si mutuo te facturum scis, rogo' — uidemus non tam in uerbo 'deperire' offendendum esse quam in eo, quod minus facile suppletur: 'ut illa ipsum deperibat' neque legitur 'inter se deperibant'.

Finem faciant formae quaedam: 'Potitur' Pseud. 15 paenultimam correptam habet non prosodiae quadam licentia,

1) Secutus est Lorenzius.

sed quia, ut ait Seruius ad Aen. 3, 56, 'hoc uerbum de his est, quae permiscent coniugationes'. De usu, qui non desiit posterioribus temporibus cf. Neuium II, 418 sq. In Terentianis quoque argg. (Ad. 12) exstat illa forma ex Adelph. u. 871, 876 repetita. Illinc autem in Plautina transiisse uidetur.

De perfecto 'rediere' Amph. 6 cf. Corssen. uoc. I, 186 sq.; Neuium II, 389 sqq.

De aduerbio 'rursum' Aul. 3, quod fuit praeter 'rursus' iam antiquis temporibus, cf. Neuium II, 637.

Antiquae orthographiae duo tantum, in arg. Mil., exempla inuenio: u. 4: 'seruos', u. 8: 'reuortitur' in Vet., ut nimius sit Osannus l. l. p. 213 (ausserdem Formen, namentlich orthographischer Art et q. s.).

Ex iis, quae initio huius quaestionis disseruimus, hoc iam manifestum est Plautina non-acrosticha ipsa quoque ut Terentianas periochas ex posteriore, ac si Africae Latinitatis uestigiis quibusdam niti licet, ex eadem fere aetate originem ducere. Videamus igitur, utrum stabiliri possit an refutari Ritschelii suspicio, qui op. V p. 525 ex sola Plauti Terentiique propinquitate eundem esse auctorem collegit. Itaque primum proferam, quae iterum iterumque perlectis argumentis similia uel aequalia indagaui: Amph. 4: 'formam gerit' = Hau. 8: 'habitum gerens'. — uerbum 'uitiare' semper habent et Terentiana et Plautina argumenta, nunquam 'comprimere, stuprare' talia cf. Aul. 5 Aul. 11 = And. 2; Eun. 10 et 12; Hec. 11; Ad. 7 et 12 (Hec. 2: 'uitium obtulit' ex fabula). — pro notione 'in matrimonium dare', quae semel exstat in argumentis Plautinis, legimus 'conlocare' cf. Aul. 15 = Eun. 11 (semel praeterea 'coniugem dare' And. 12). — 'durus': Aul. 8: 'durus senex' = Hau. 2: 'durus pater', Ad. 4: 'sub duro ac tristi patre'. — 'mox' = 'tum': Aul. 13, Mil. 12, Pseud. 8 = And. 11, Hau. 4, Ad. 10. — Aul. 13: 'per dolum' = Hec. 3: 'per uim'. — 'aliquam deperire': Merc. 4, Mil. 1, Pseud. 2 = Eun. 8, Mil. 8: 'deuortitur Apud hospitem' = Haut. 4: 'deuortitur Ad Clitiphonem'. — Mil. 14: 'sperat nuptias' = And. 10: 'recusat n.'; And. 6: 'simulat futuras n.'. — Pseud. 11 sq.: 'symbolum Aufert' =

Hau. 10: ‘decem minas — aufert’. — Pseud. 15: ‘scorto Calydorus potitur’ = Ad. 12: ‘potitur Ctesipho citharistriam’.

Notandus etiam defectus infinitiui ‘esse’ Amph. 10: ‘adulterum se — confessus est’; Merc. 5 sq.: ‘pedisequam — ⟨fingit⟩ — emptam’ = And. 6: ‘simulat futuras nuptias’; And. 9: ‘natum ut uidit puerulum’; Ad. 3 sqq.: ‘hunc — captum — celabat’. Simillimae inter se hae quoque structurae sunt: Merc. 4: ‘uisam ancillam deperit’ = Phor. 7 sq.: ‘eam uisam cum Antipho Amaret’, et: Pseud. 4: ‘Minis mercatus abiit, soluit quindecim’ = Hec. 5: ‘Profectus dein in Imbrumst: nuptam haut attigit’. Unum restat grauissimum: Aul. 14: ‘insperato inuenit’ = And. 11: ‘insperato adgnitam’.[1])

Hisce adiungam, quae discrimina possunt deprehendi: ac satis graue mihi uidetur quod Sulpicius deminutiua in deliciis habet: ‘meretricula’: And. 1, Hau. 10, Hec. 4; ‘puerulus’: And. 9; ‘puellula’: Eun. 7; ‘seruula’: Hau. 7; ‘adulescentulus’: Ad. 1; ‘paupercula’: Ad. 8, quibuscum ne unum quidem in Plautt. argg. comparari potest, nam aliud quid est Mil. 10: ‘clanculum’. Praeterea Apollinaris antiqua uocabula minus studiose captauit, haec sunt omnia: illud ‘insperato’, ‘techinis’: Hau. 9, et: ‘paupercula’ Ad. 8 (cf. u. 647) ex ipsa fabula. Porro hic ter utitur infinitiuo historico (Phor. 9; Ad. 10), qui deest apud anonymum. Dissentiunt auctores in constructione uerbi ‘potitur’: alter ablatiuum habet (Pseud. 15), alter accusatiuum (Ad. 12, sec. Bemb.).

Sententias primarias particulis frequentius coniungit Apollinaris quam anonymus. Nam coniunctiones copulatiuas itemque aduerbia temporum seriem indicantia scil. inter sententias primarias deciens tantum legimus in Plaut. argg.[2]): ‘que’: Aul. 3, 15, Pseud. 12; ‘atque’: Aul. 8, 11; ‘et’: Mil. 15; ‘interea’: Aul. 5; ‘mox’: Aul. 13, Mil. 12, Pseud. 8. — in Ter.

1) In orthographia comparationem uersari nolo cf. Dziatzk. ad Phor. 12, qui tamen errare mihi uidetur Ad. 8: ‘eidem’ (= idem) Apollinari tribuens, quod haud scio an propter superscriptum FIDICINA et subscriptum FIDEM hanc mutationem expertum sit.

2) Argumenta Amph. et Merc. prorsus carent iis.

autem deciens sexiens: 'que': And. 3, Eun. 3, Hau. 3, Ad. 5 (?) 'atque, ac': And. 5, Eun. 5; 'nam(que)': And. 4; 'sed': And. 9, Eun. 10, Ad. 3; dein': Phor. 9, Hec. 5; 'denique': Ad. 6; 'mox': And. 11, Hau. 4; 'mox tamen': Ad. 10.

Idem fere cadit in coniunctiones subiunctiuas: quibus copulantur enuntiata in argg. Plaut. quater tantum: 'dum': Amph. 2; 'cum': Aul. 14; 'postquam': Amph. 6; 'donec': ib. 9. — in argg. Ter. nouiens: 'dum': Hec. 10; 'cum': Eun. 8, Hau. 6, Phor. 7 (8), Ad. 1; 'ut': And. 5, 9, Hau. 4, Ad. 11. Praeterea ex mea coni. Eun. 10. His absolutis iam in eo est, ut meam de auctoribus sententiam expromam. Discrepantiae igitur, quas inuenimus, et sermonis et prosodiae et rei metricae, quamuis paucae sint, diuersos auctores mihi uidentur postulare. At propter summam in plerisque rebus metricis congruentiam ex eadem disciplina illa argumenta orta esse pro certo habeo, qua suspicione etiam sermonis similitudines explicantur. Sed ad hanc necessitudinem infra redibimus.

Quaestio 4.

De uita et aetate C. Sulpicii Apollinaris.

Quamquam Apollinaris uita cum Gellii iuuentute artissime cohaeret, nihil tamen inde proficimus ad illius aetatem definiendam, quia ipsius Gellii aetas alta caligine obruta est, quam paruo cum fructu docti uiri conati sunt disturbare. Etenim non minus quam quinque lustris in natali Gellii anno statuendo differunt inter se, cum Th. Vogelius (de Gellii uita et q. s. in progr. Zittau. a. 1860) Traiani temporibus eumque secutus Teuffelius litt. Rom. ed. I[1]) c. 340: anno 115, Baehrius autem (Ersch et Gruber, Enc. s. u. G.) a. 140 eum natum esse opinentur. Mediam autem uiam ingredi suo iure sibi uisus Friedlaender (Sitteng. III[5] p. 470 sqq.) in a. 130 uel 134 diem natalem Gellii collocauit. Cuius quaestio cum maxime pendeat ex anno, quo Athenas Gellius se contulerit, definiendo, non caute fecit, quod hunc incerto argumento circumscripsit.

1) In ed. III Gellium circa annum 125 natum esse dicit.

Nam quis hoc argumentum probabit (p. 473) Gellium Athenas profectum esse a. fere 160, quia nusquam appareret iam ante profectionem duos Augustos imperium suscepisse? Quod autem Apollinarem attinet, ex Capitol. Helu. Pert. c. 1: 'Puer (Pertinax) litteris elementariis et calculo imbutus, datus etiam Graeco grammatico atque inde Sulpicio Apollinari, post quem idem Pertinax grammaticen professus est' — ut fit probabile Apollinarem circum a. 140, quo Pertinax (a. 126 natus) quattuordecim puer annorum erat, etiamtum uixisse, ita nulla re cogimur ultra a. 146, quo Pertinax uicensimum uitae annum explebat, mortem Sulpicii promouere. Potest etiam paulo ante mortuus esse, cum non obstet hic locus Gellii (13, 18, 2): 'Erucius Clarus, qui praefectus urbi et bis consul fuit, uir morum et literarum ueterum studiosissimus, ad S. A. scribsit'. Nam si exprimere uoluisset auctor iam illo tempore iterum consulem fuisse Erucium — quod a. 146 factum est — 'bis consul erat' non 'fuit' dicere debuit. Gellius autem etiam exacto anno uicensimo quinto Apollinaris consilio usus est. Nam hanc aetatem munus iudicis postulabat, quod ipso legitimo tempore adeptus uidetur esse secundum locos a Friedlaendero p. 472 allatos. Possimus igitur, si in ultimos Apollinaris annos haec consuetudo incidat, Gellii natalem ponere a. circa 115, ut a. 145 (circum quem Ap. fortasse diem obiit) triginta fere annos fuerit natus. Cui temporis descriptioni non repugnat, — qua in re alterum Friedlaenderi argumentum uersatur p. 471 — quod de Terentio Scauro legimus N. A. 11, 15, 3. Nam si a. 130 hic iam mortuus erat, suo iure eum 'diui Hadriani temporibus grammaticum uel nobilissimum' Gellius potuit nominare, sicut suae memoriae doctissimum appellat Apollinarem (N. A. 13, 18, 2 et 18, 4, 1), neque opus est cum Friedlaendero propterea in finem imperii Hadriani natalem Gellii relegare. Nam puerulus profecto doctos aetatis suae grammaticos non multum curabat. Non igitur uidetur necesse esse ultra annum 146 Apollinaris aetatem prolatare.

Domitium quendam Apollinarem reperimus in Plinii epistulis, amplissimum uirum et gratissimum, quem commouere

studet Plinius ad Erucii Clari petitionem adiuuandam (ep. II, 9, 6). Fuit autem consul designatus a. 97, — sententiam dicit (ep. 9, 13, 13), — legatusque fuit Lyciae (δικαιοδότης) cf. C. I. Gr. III, 4236.[1] Contra litteris minus uidetur operam dedisse, si quidem ex Plinii silentio in ep. 5, 6, ubi maxime in § 41 sqq. commemorandi talis studii occasio erat, illud conicere licet. Hunc igitur quidam docti uiri[2] persuasum habent eum esse grammaticum, qui a Martiale compluriens commemoratur. Cui opinioni uel hoc repugnat, quod hunc artissimo cum Martiale coniunctum uidemus uinculo, quale uix amplitudo concessit illius. Sed utcunque haec res se habet: ut illum in litteris floruisse nusquam legimus, sic hunc ad munera publica gerenda accessisse ne uno quidem uocabulo traditum est. Itaque, ut sine ambagibus eloquar, quid sentiam: credo Martialis Apollinarem esse hunc de quo disserimus C. Sulpicium. Nam uide, quam accurate cum hac apud Gellium laude Apollinaris iudicii N. A. 12, 13, 4: 'cum uerborum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit, scaeuus profecto et caecus animi forem, si, cum haberem tui copiam, issem magis ad alium quam ad te' et animi: N. A. 13, 20, 5: 'ut mos eius in reprehendendo fuit, placide admodum leniterque' — quam accurate, dico, cum hac iudicii et animi laude congruat hoc Martialis epigramma: IV, 86:

'Si uis auribus Atticis probari,
Exhortor moneoque te, libelle,
Ut docto placeas Apollinari.
Nil exactius eruditiusque est
Sed nec candidius benigniusque:
Si te pectore, si tenebit ore,
Nec rhonchos metues maligniorum
Nec scombris tunicas dabis molestas.
Si damnauerit, ad salariorum
Curras scrinia protinus licebit,
Inuersa pueris arande charta.'

1) Cf. Mommsen. in ind. ed. Plinii Keil. 2) Cf. Schwabius in Teuffelii litt. Rom. c. 328, 3 et P. Giesii de personis apud Martial. comm. libellum.

atque simile est argumentum ep. VII, 26: 'Apollinarem conueni meum, Scazon et q. s.'. Eidem amico simul et iudici lasciuiam libri XI Mart. excusat cf. XI, 15 u. 11 sqq.

Ac temporis quoque ratio quae inuenimus confirmabit. Nam si statuimus circum annum 60 natum esse Apollinarem, a. 88 uel 89, quorum alterutro editus uidetur [1]) esse Mart. liber IV, annum 29 uel 30 agebat. Tam iuuenili eum aetate tam doctum iam fuisse, nemo mirabitur, qui secum reputauerit, quam mature [2]) illis maxime temporibus adulescentuli ad litteras accesserint, atque etiam minus mirabitur in iuuene Carthaginiensi, si Apuleium audiet: Flor. 20 ex.: 'Carthagini —, ubi tota ciuitas eruditissimi estis, penes quos omnem disciplinam pueri discunt, iuuenes ostentant, senes docent'. Martiale igitur anno 42 nato Apollinaris minor duodeuiginti fere annis erat, quae tamen res summam illius erga doctum amicum reuerentiam non impediebat. In epigrammate autem VII, 89 (a. fortasse 92 scripto [3]), quo Mart. quinquaginta annorum erat): 'I, felix rosa et q. s.' cum donum, tum uerba 'nectere candidas, sed olim' ad iuniorem hominem magis quam ad quinquagenarium quadrant. Ita a. 146 annos fere 85 Sulpicius habebat, quam ad aetatem quod statuimus eum docuisse neminem offendet. Ac sane uidetur non iunior fuisse illo tempore, quo Erucius Clarus, qui consulebat eum in quaestionibus difficilibus (N. A. 7, 6, 12; 13, 18, 2), ipse paene octogenarius erat, si a. 97 uel paulo post [4]) Plinii ep. II, 9 de petitione illa tribunatus scripta est. Huc usque si recte disseruimus, iam accuratiorem Apollinaris uitae imaginem proponere licebit: Natus Carthagine circum a. 60 mature Romam peruenit, ubi mox arte grammatica florebat. In matrimonium deinde duxit Tiburtinam aliquam cf. Mart. ep. X, 30, 5: 'Non ille sanctae dulce Tibur uxoris' atque fortunis auctus — nam uillam possidebat Formiis a Martiale ipso illo epigrammate laudatam —, et a nobilissimis aetatis suae hominibus celebratus (cf. inprimis N. A. 19, 13, 2)

---

1) Cf. Teuffel. litt. Rom. c. 322, 4.
2) Cf. Friedl. III^{5} p. 341 sq.
3) Cf. Teuffel. l. l.
4) Cf. Teuffel. c. 340, 5.

uitam degit semper Romae usque ad mortem, quantum nos possumus iudicare.

In fine liceat aliam coniecturam addere, quam supra inserere non potui. Inueniuntur in Anth. Pal. duo epigrammata: 'Ἀπολλιναρίου' inscripta [1]): alterum XI, 399 Glyconem grammaticum irridens, alterum XI, 421 de falsis amicis, adespota nimirum per se, nam quis sine indicio de tot Apollinaribus certo cuidam attribuere ea audeat? Atqui G. Weigandus Mus. Rhen. uol. 3 (a. 1845) p. 552 demonstrauit tres locos ad ordinem elementarium compositos reperiri in Anth. Cephalae poetarum, quorum 'antiquissimus, Lucillius, sub Nerone floruit, recentissimus, Lucianus, uitam usque ad annum CC p. Chr. produxit'. His igitur in reliquiis operis ut uidetur a Diogeniano Heracleota compositi insunt illa quoque epigr. duo, quare iam Weigandus p. 554 de duobus putauit alterutri ea attribuenda esse aut Apollinari, episcopo Rauennati [2]), qui sub Vespasiano martyrium subiit, aut Claudio Apollinari, episcopo Hieropolitano [3]), qui circa a. 171 uixit. Equidem de hoc non minus quam de illo dubito, sed argumentorum auctori illa quoque opuscula uindicauerim.

Non Graecos solum, sed etiam Romanos symbolas suas ad corpus illud Diogeniani contulisse ex eo intellegis, quod Traiani epigr. (XI, 418) haud procul ab altero Apollinaris inest.[4]) Sulpicius autem Apollinaris, quam Graecis litteris doctus fuerit, supra uidimus p. 199. Denique ad quem alterius epigr. argumentum magis quadrat, quam ad grammaticum, cui nimirum riualis alicuius deludendi saepenumero se offerebat occasio? Praeterea color quoque horum poematiorum nonne prorsus conuenit illius hominis leni humanoque ingenio? [5])

---

1) Cf. Duebn. ind.: XI, 346 et 424 non iure eidem tribuuntur.

2) Cf. Fabricii bibl. Graec. ed. Harl. VIII p. 586.

3) Cf. Fabr. ib. et Paulii enc. s. u. Ap. 2.

4) De Latinis in Anth. Pal. nominibus cf. Finsler., krit. Unters. z. Gesch. d. gr. Anth. p. 125 adn., qui multa exempla collegit.

5) De diuersa nominis forma cf. Ritschel. op. IV, 446 sqq.

Pars II.

De acrostichis Plautinis.

Quaestio 5.

De auctore quid adhuc suspicati sint uiri docti.

Denuo nobis idque ad acrostichorum quaerendum auctorem ex portu nauigantibus certiora ab initio indicia uidentur suppetere, quae tamen nihili esse mox intellegemus. Ac primum quidem, quod Donatus locutionem quandam ex acrostichis ut Plautinam expromit [1]), credat quispiam ex antiquissimis quidem temporibus — nam de Plauto ipso nemo iam cogitat — illa originem ducere. Verum etiamsi Donatus, seu errore ductus seu parum accurate locutus, Plauto ipsi argumenta tribuit, haec uel ducentis annis ante Donatum orta esse potest putari.

Porro meram fabulam a Guarinio Veronensi, si Wolffio credere licet (cf. Prolegg. ad Plauti Aul. p. 24), institutam sequebantur ii, qui Prisciano argumenta tribuebant, eamque fallacem, ut ex Donati testimonio uidemus, praeterquam quod Priscianum tam bonos iambos scribere non potuisse carmen eius ad Anastasium missum (cf. Prisc. de laude imp. An. ed. Endlicher: initio) satis luculenter demonstrat.

Neque uero minus errant, qui a Sidonio Apollinare, celeberrimo quinti saeculi episcopo, facta esse argumenta nostra contendunt, ut Forcellinius in lexico s. u. 'compressor' Sidonium nominans; praeterea cf. uirum doctum in Paulii enc. s. u. Apollinaris Sidonius: 'ihm legen einige die den Stücken des Plautus vorgesetzten metrischen Inhaltsangaben (Acrosticha) bei, welche andre dem Grammatiker Priscianus zuweisen'. Nimirum hi episcopum cum Sulpicio Apollinare, Terentianarum periocharum auctore, confuderunt.

Qui M. Varronem idoneum, in quem conferrent argumenta

1) Cf. ad Ter. And. III, 5, 4: 'pretium ob stultitiam: Sic Plautus locutus est: Pretium ob asinos, pro asinorum pretium' scil. arg. As. u. 3.

illa, putabant, sine dubio Plautina eius studia spectabant, quam sententiam per se peruersam esse non contenderim [1]), si modo ullum adesset adminiculum nec certa quaedam obstarent. Adminiculum quidem Osannus inuenisse sibi uisus est certissimum, cuius tamen aestimatione obcaecatus quae repugnant circumspicere non curauit. Conatur enim commentatione, quae inserta est diurn. antiq. stud. a. 1849 p. 193 sqq., demonstrare Aurelium Opilium grammaticum haec conscripsisse poematia solis his nisus uocabulis Suetonii de ill. gramm. 6: 'Huius (sc. Aurelii) cognomen in plerisque indicibus et titulis per unam *l* litteram scriptum animaduerto, uerum ipse id per duas effert in parastichide libelli, qui inscribitur Pinax'.[2]) Speciosa sane coniectura Osanni et quae multis hominibus doctis probatur, quam tamen ne accipiamus grammaticis impedimur scrupulis grauibus, id quod infra demonstrabimus. Sed ne quis uel hoc Osanni sententiae opponat nescire nos, quas pro genuinis habuerit Plauti fabulas Opilius, continentur Varronianae quae dicuntur fabulae iis tantum, quae ab omnibus ante Varronem doctis uiris itaque etiam ab Aurelio Plauto attributae erant. Atqui id per se uerisimile est, si Opilius ad alias quasdam fabulas praeter XXI illas fecisset argumenta, haec separata intercidere potuisse.

Atque arbitretur quispiam acrosticha antiqua esse nisus Fleckeiseni, uiri doctissimi, commentatione (cf. Annall. Phill. uol. 93 p. 9—13, contra Ritschelium in Prolegg. CCCXVIII), qua illam formam 'Pseud*o*lus', acrosticho traditam certissime, meliorem esse et antiquiorem demonstrare conatus est — nam Ritschelio non persuasit (cf. op. III p. 7 adn.). At sit forma illa antiquissima, nonne ex libris Plautinis, quippe in quibus etiamnunc legatur, ab auctore potuit adoptari?[3]) Sed prius-

1) Cf. Ritschel. op. V p. 524 sub finem.

2) De hoc Opilii opere cf. Ritschelii Parerga p. XV sqq.

3) De antiqua forma 'Pseudolus' O. Seyffertus in Philol. uol. 25 p. 448 sq. adn. Fleckeiseno suffragatus ad aetatem acrostichorum definiendam alio argumento usus est, quod infra uidebimus; infra etiam de ceteris antiquis formis uerba faciemus.

quam ad meam argumentationem transeam, absoluenda est controuersia quaedam tacta tantum ab Osanno (cf. p. 199 et adn. †), qui locum attulit ex Bekkeri Anecd. Gr. uol. III p. 1461 adn. *) Andronici[1]) cuiusdam *περὶ τάξεως ποιητῶν*, ubi sub finem legimus haec: ʻ*ἡ δὲ νέα* (scl. *κωμῳδία*) *μηδ᾽ ὅλως αἰνιγματώδης, πλὴν ἐπὶ δούλων καὶ ξένων, ἧς ἐπίσημος Μένανδρος καὶ παρὰ Ῥωμαίοις Τερέντιος καὶ Πλαῦτος, χρῆται δὲ προτάσει καὶ ἐπιτάσει καὶ ἀναστροφῇ ὁ Τερέντιος, καὶ εἰς πέντε σκηνὰς διαιρεῖ τὸ δρᾶμα. Πλαῦτος περιοχὴν ποιεῖ τῆς αὑτοῦ κωμῳδίας, Τερέντιος δ᾽ οὔ. Τραγικῶν δὲ ποιητῶν* et q. s.ʼ. Ex uerbis autem *Πλαῦτος περιοχὴν ποιεῖ τῆς αὑτοῦ κωμῳδίας, Τερέντιος δ᾽ οὔ* Osannus grammatico illi Terentiana argumenta nota non fuisse colligens ante C. Sulpicium Apollinarem, auctorem illorum, eum fuisse contendit. Quod si recte iudicasset uir doctus, iam constaret ante Sulpicium scripta esse Plautina argumenta, aut non-acrosticha illa aut ipsa acrosticha. At primum mihi maxime est dubium, num nostra argumenta dicat ille grammaticus, si quid sentio, plane aliud quid in mente habet: prologos Plautinos et Terentianos. Namque cum Terentius in prologis identidem dicat se non exponere fabulae argumentum, in Plautinis prologis satis frequens est illa argumenti explicatio. Quae sententia etiam probabilior fit, si locum illum ex Donati comm. (ad And. u. 1) conferimus[2]): ʻHaec scaena pro argumenti narratione proponitur, in qua fundamenta fabulae iaciuntur, ut uirtute poetae sine officio prologi uel *θεῶν ἀπὸ μηχανῆς* et periocham comoediae populus teneat et res agi magis quam narrari uideaturʼ. Quocum loco conferas haec Euanthii ʻde tragoedia et comoediaʼ uerba: apud Klotz. uol. I p. XIV l. 16: ʻTum etiam Graeci prologos non habent more nostrorum, quos Latini habent. Deinde *θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς*, id est, deos argumentis narrandis machinatos, ceteri Latini instar Graecorum habent: Teren-

1) De auctore illius scripti cum Osannus dubitaret, probabiliter ex Andronici Rhodii opusculo aliquo exscriptam esse hanc particulam coniecit Bergkius ed. p. VIII.

2) Quem Osannus non intellexit.

tius non habet'. Etiam Eugraphii comm. in And. ad prol. u. 1 adhibenda sunt uerba: 'omnis prologus triplici inducitur causa, uel ut argumentum fabulae possit exhibere, uel poetam populo commendare uel ut a populo audientiam postulet. Sed his omnibus causis Terentius non ita usus est'.[1])

Sed concedamus paullisper ad argumenta spectare scriptoris uerba, quis inde colliget fuisse illis temporibus Plautina argumenta, Terentiana non fuisse? Namque cum in codicem Plauti Ambr. posterioribus demum saeculis non-acrosticha pauca intrarint, omnino nunquam acrosticha, nonne etiam in Terentii quibusdam codicibus defuisse periochas statuere possumus? Sed mittamus hoc, quia uana est tota Osanni sententia.[2])

Iam ut accuratius cognoscamus argumentorum naturam, instituatur

Quaestio 6.

De sermone acrostichorum.

Quanta cautione opus sit in lubrica hac materia supra monuimus, tamen, quae cum probabilitate elici possint, statuere licebit. Quod mouit hanc quaestionem, laus est Ottii (in Annall. Phill. uol. 109 a. 1874 p. 863 adn.), quare ab huius argumento incipiendum erit. Docuit autem ille, ut ipsa uox 'inuicem' laxius et a posterioribus tantum ponitur pro locutione 'inter se' ad reciprocum, qui dicitur, conexum significan-

1) Cum Andronico Terentii interpretes etiam aliis in rebus consentiunt, ut Don. de quinque actibus identidem loquitur. Ita apud A. *ἀναστροφῇ* corrigendum est (quod dubitanter iam Bergkius proposuit ed. p. VIII, sine causa delens nomen Terentii) ex Euanth. comm. I p. XV l. 33 sqq.: 'prologum, protasin, epitasin, catastrophen'.

2) Unum addere mihi liceat: uidetur auctor in lyricis inprimis Sappho poetam amasse, quippe quam solam laude extulerit: cf. in uersu 8 Bekk.: *ὡς τὰ τοῦ Πινδάρου καὶ Στησιχόρου καὶ Ἀνακρέοντος καὶ Ἀλκμᾶνος, Ἀλκαίου, Βακχυλίδου, Σιμωνίδου, Ἰβύκου, καὶ τὰ τῆς μουσικωτάτης Σαπφοῦς.* Quare conicias eiusdem esse epigramma illud Anth. VII, 181 conformatum ex Sapphus carmine VII, 489, ubi Duebneri conferas adnotationem.

dum, abundanter coniunctum 'inuicem se' apud Iustinum demum esse usitatum. Ante eum duo tantum exempla inueniuntur (Tac. dial. 25; Plin. epp. III, 7, 15), quae tamen Ottius in dubitationem uocauit. Sed quoquo iure hoc fecit, uersus ille Men. 10: 'Ibi se cognoscunt fratres postremo inuicem' uidetur non ante exiens primum p. Ch. saeculum posse scriptus esse.

2. Amph. 5: 'Is aduenientis seruom et dominum frustra habet': Locutionem 'frustra habere' legimus Tac. Ann. 13, 37: 'Corbulo — frustra habitus' et ib. 14, 11, nam speciosa et certa paene est coniectura Mureti 'postquam frustra habita sit'. His duobus locis cum 'eludere' significet illa locutio (cf. Nipperdei et Orellii adn.), tertio pro uerbo 'neglegere' positam eam esse apparet Ann. 13, 51: 'quae breui seruata, dein frustra habita sunt'. Ad Ann. autem 13, 37 Nipp. disertis uerbis affirmat apud Tacitum locutionem illam primum inueniri. Qua, si Handium Turs. II p. 748, 6 et lexica sequimur, ex posterioribus auctoribus praeter Amm. Marc. nemo est usus cf. 18, 6, 6 (Eyss.): 'si Persae frustra habiti redissent'; id. 31, 12, 9 ex.: 'frustra habiti discesserunt'. At apud Symmachum inuenio ep. II, 72: 'Id si ita est neque me opinio frustra tui habet'. Plautus ipse ad sensum illum reddendum cum uerbo 'habere' datiuum substantiui coniungere solet ut 'inridiculo habere' Poen. 1172 Ge. (5, 4, 10), ludificatui h. ib. 1270 (5, 5, 2), frustratui h. Men. 695.

3. Legimus Aul. 7: 'compressor', quod in Mythogr. tantum Lat. exstat I, 18 ed. Bod. (scriptt. rer. myth. uol. I) 'a compressore in uaccam transfigurata est'. Quomodo inde a Liuio et Sallustio increbruerit studium talia substantiua fingendi licet e Pauckeri Meletem. Lexistor. spec. Dorp. 1875 cognoscere, qui in hac dissertatione 'kleine Beiträge zur lat. Lexicogr. etc.' Mélanges Gréco-Rom. III, 522 'compressor' inter uoces Hadriani aetate posteriores adfert.

4. Most. 6: 'Lucripeta', quamquam comoediam redolet, rursus offendimus apud solum Cassiod. Var. 12, 11 tom. LXIX ed. Mign. 'nesciunt enim esse lucripetes (!)'. Simile uocabulum Apuleius finxisse uidetur 'poscinummius' Met. X, 21 p. 933 Hildebr.

5. Certa aetas est rursus significationis, qua usurpari uide-

mus uerbum 'sustinere' Stich. 3: 'perseuerent — ita sustinere fratres neque relinquere'. Nam quam exspectes, 'aufrecht erhalten', non quadrat. Immo agnosco hic sententiam 'erwarten', quae apud Africanos demum uidetur inueterasse, ut ex litteris sacris plurima exempla attulit Roenschius It. et Vulg. p. 381 sq., praeterea ex Tertulliano, Cypriano, etiam ex Hygini fabulis et ex Peruigilio Veneris. Contra quod ex Martiale confert, non aeque dilucidum est, cum uerti posset etiam 'aushalten, sich gefallen lassen' cf. IX, 3, 13: 'Exspectes et sustineas, Auguste, necesse est'. At Apuleio uindicanda est illa significatio (quem R. omisit) Met. XI, 21 p. 1066 'me quoque oportere caeleste sustinere praeceptum', ubi negat eam omnino cogitari posse Hildebr. Nam cf. c. 22 in. p. 1068: 'nec me — longi temporis prolatione cruciauit deae potentis benignitas'.

Nouum autem inferioris aetatis testimonium haberemus, si Amph. 9 constaret non 'Alcumena' sed 'geminos' interpolatum esse, quod mihi quidem constare uidetur; tum adhibendus esset Boetticher in lex. Tac. 'eniti sine casu i. q. parere' in iis enumerans, quae Taciteae propria sunt aetatis. Ceterum de hoc loco cf. quod infra dicemus.

Verum tamen nondum exhaustae sunt nostrae copiae, immo reperimus praeterea nonnulla, quae iam melioribus temporibus a poetis uel uergentibus etiam a pedestris sermonis scriptoribus, neglegentioribus quidem, passim admissa, postea in communem usum recepta sunt.

Ordiar a uoce 'terrificus' Most. 4, quam paulo longius rursus non sine fructu prosequemur. Ac primum quidem affero locos Lucretianos: VI, 387: 'Quodsi Iuppiter atque alii fulgentia diui Terrifico quatiunt sonitu caelestia templa' et II, 632: 'Terrificas capitum quatientes numine cristas': qui u. redit fere totus: V, 1315: 'Terrificas capitum quatientes undique cristas', ubi deleuerunt Faber, alii.[1] Aperte

[1] Transponi maluit Bockemueller post uocem 'tenere' in u. 1312 Lachm. cf. etiam Gneissii de uersibus in Lucretii carmine repetitis, Dissert. Argent. uol. II p. 77.

secundum locum imitatus est Ouidius, qui semel omnino uocabulum illud habet, Met. I, 179: 'Terrificam capitis concussit terque quaterque Caesariem'. Tectius Vergilius primum Aen. VIII, 431: de fulminibus in Aetna monte factis dicens: 'Fulgores nunc terrificos sonitumque metumque Miscebant operi' (de lect. 'horrificos' cf. Ribbeckii adn.). Praeterea inuenitur illa uox Aen. XII, 104: 'Mugitus ueluti — taurus Terrificos ciet' et ib. V, 523 sq.: 'Docuit post exitus ingens, Seraque terrifici cecinerunt omina uates Namque uolans liquidis in nubibus arsit harundo'. Posteriores autem Vergilium ita secuti sunt, ut plerumque ibi uocem 'terrificus' adhiberent, ubi de monstro aliquo a uatibus praedicto uel omnino de Phoebi sacris sermo est. Cf. Lucan. V, 128: 'Limine terrifico metuens consistere Phoebas — noscendi ardore futuri'. Liberius uocabulo usus est Val. Flacc. I, 785 sumpto tamen ex Vergilio, siquidem etiam alibi (V, 261 cf. W. Ribbeck. ad Verg. V, 524) illum locum imitatus est. Frequentior usus apud Stat., cuius Theb. III u. 666 sq., VII u. 407 coll. u. 402 sq., X u. 170; Silu. V, 3, u. 96 sq. similes sunt loco Vergilii (V, 523 sq.), contra Theb. III, 224: 'Fulmine cristatum galeae iubar, armaque in auro Tristia, terrificis monstrorum animata figuris, Incutiens' magis locum Lucretii in animum reuocat. Restat Theb. VI, 835. Deinde Claudiani conferamus in cons. Eutr. II (20) Ieep. u. 45 sqq.: 'Tum uates sine more rapi lymphataque passim Pectora terrifici stimulis ignescere Phoebi Fac nullos cecinisse deos et q. s.', quae conscripta sunt, ut recte monet Gramlewiczius apud Ieep. uol. II p. CIX ex Aen. VII, 377 — sed assonant praeterea ad V, 524. 'Terrificos mugitus' ut Aen. XII, 103 sq. habemus de rapt. Pros. II (35) 8: 'Terrificis gemuit mugitibus Aetna'. Praeterea Claudianus uocem habet: ib. I (33) 163 sq.; Ruf. I (3) 131; Gigant. (37) 75; Hyst. c. min. 20, 23.

Hinc si respicimus, uidetur Lucretius huius uocabuli auctor esse eo magis, quod apud eundem primum uerbum 'terrificare' inuenitur. At exstat apud Censor. in frg. de met. 96 I.[1]) hic

1) Gramm. Lat. uol. VI p. 614 K.

uersus Aristobolii (?) cf. Ribbeck. tragg. inc. inc. u. 96: 'Quae tám terribilis túa p e c t o r a t u r b á t t e r r i f i c o s ó n i t u impulit', quem uersum cum uicinis fictum esse a grammatico contendit L. Mueller Annall. Phill. uol. 97 (a. 1868) p. 434 sine causa, si cum Ribbeckio anapaestos metimur. At hoc nescimus, num ante Lucretium auctor illius uersus fuerit, immo expromptus mihi uidetur hic ex loco Lucretii: 'Quod si Iuppiter atque alii fulgentia diui T e r r i f i c o quatiunt s o n i t u caelestia templa', ubi subsecuntur haec: 'P e c t o r e perfixo' u. 392, 't u r b i n e caelesti subito correptus et igni' u. 395. Sed ut sit Lucretius imitator, utique prorsus poetica uox illa initio fuit, quare prosae orationis scriptores raro ea usi sunt. Apud Plinium maiorem unus reperitur locus, N. H. II, 25 Detl. (p. 88 l. 22): 'Sed c o m e t e s nunquam in occasura parte caeli est, t e r r i f i c u m magna ex parte s i d u s'. Quare equidem persuasum habeo Plinio obuersatos esse hic illos de uatibus terrificis omina canentibus et de c o m e t a uersus Verg. Aen. V, 524 sq. Quod cadit etiam in Plinii minoris locum illum, quo solo uox 'terrificus' apparet ep. VI, 20, 19: 'Plerique lymphati t e r r i f i c i s u a t i c i n a t i o n i b u s'. Et ne mireris nos tantam auctoritatem uindicare loco illi Vergiliano etiam Spart. uita Getae c. 3, 7 ad eum respexit, quod indagauit Baehrensius Ann. Phill. uol. 107 p. 67. Itaque hic quoque dicendum erit non iam Aurelii Opilii temporibus in quolibet poesis genere illam uocem potuisse adhiberi.

Verbum 'g e n e r a r e' et apud poetas et apud scriptores posteriores haud raro inuenitur, ut semel apud Enn. Ann. u. 31 sq.: 'isque pium ex se Anchisen generat', tum apud Vergilium, Ouidium, Manilium, Silium et apud Curtium, Plinium (N. H.), Quintilianum, Suetonium, Iustinum, Gellium, Modestinum (Dig.). Poeticam autem huius uocabuli originem uel ex iis locis cognoscimus, ubi Cicero eo usus est, nimirum nusquam nisi in elata oratione de diis uel de rebus diuinis sanctisque uerba faciens. In orationibus semel exstat Phil. IV, 2 (5) Baiter et Kayser: 'deo —, a quo populum Romanum generatum accepimus'. Paulo frequentius in scriptis philosophicis; uerum animaduerte hic

quoque orationis colorem: de legg. I, 9 (27): 'hominem — generauit et ornauit deus'. Adde: Tusc. V, 24 (69); Offic. I, 7 (22); ib. 29 (103); de rep. 2, 12 (24); Tim. 2. Plane similis est unus ille locus Cornelii Nep. Att. I: 'T. Pomponius Atticus, ab origine ultima stirpis Romanae generatus'. At toto caelo distat ab his Cist. 2: 'natam generat nuptiis'.

Corruptela laborat Mil. u. 8: 'Obherentis', atque cum facile cognoscatur ex sequentis uersus primo uocabulo 'Ridiculis' ultimam syllabam in eum intrasse, ut ex hoc in alterum praepositio 'de' (de tegulis) delata est (cf. 'deluditur' in codd. praeter Vet.), euadit fere lectio 'obhaerens', quam tamen ipsam quoque Ritschelius op. II p. 410 sq. spernendam esse uidit. Nusquam eodem sensu, quo 'occubare', et non nisi apud poetas uel posteriores scriptores legitur cf. Lucr. IV, 420; Seneca Tranqu. a. VIII, 3, alibi; Suet. Tib. 2, id. Nero 19; Apul. Met. VI c. 12 ex.; Auct. de origine gent. Rom. 20, 3; Lactant. op. dei 11 apud Migne. uol. VII p. 52. Restat igitur quod satis probabiliter scripsit Ritschelius: 'oberrans'. Attamen ne hoc quidem uocabulum excepto uno loco Horatiano A. P. 355 sq.: 'ut citharoedus Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem', apud meliores scriptores legi ex lexicis intellegas, ubi nulla nisi ex Curtio, Seneca, Persio, Plinio (N. H.), Silio, Tacito, Claudiano deprompta afferuntur exempla.

Truc. 8: 'Natique causa dat propensa munera'.

Vocabulum 'propensus' proprio sensu, ut sit 'propendens', non saepe adhibetur: a Solino p. 109, 1 Mo.: 'Est et alce mulis comparanda, adeo propenso labro superiore et q. s.', a Capit. u. Gord. 19, 4 P.: 'quem uulgo iocantes quod esset natura propensior Priapum non Priamum saepe uocitarunt'. Eandem sententiam statuo Cic. Parad. III, 2 (24), ubi a libra repetitur similitudo: 'Causa igitur haec, non natura distinguit, quae quoniam utro accessit, id fit propensius, si utroque adiuncta est, paria fiant necesse est'. — Pluribus locis ad hominem relatum adiectiuum 'propensus' significat 'inclinatum ad aliquid', scil. translato sensu, uel absolute 'facilem, habilem', quas significationes non opus est illustrare exemplis. — Restat

tertia quaedam, 'grauidum', quam ut Ciceronis illo loco, quem iam expediuimus, ita Plaut. Bacch. u. 513 R. adiectiuo illi subesse docent uiri docti:

'Verum quam illa umquam de mea pecunia
Ramenta fiat plumea propensior,
Mendicum malim mendicando uincere'.

Ussingius igitur adnotat: 'propensior i. e. grauior', ipsa Truc. arg. uerba conferens. At primum quidem satis miro modo Mnesilochum de pondere amicae sua pecunia augendo loqui unusquisque concedet, praeterea autem ille non eo in Bacchidem animo est — quam u. 505 R. etiamtum amare se dilucide confitetur — ut uel minimam a se utilitatem ad eam redundare nolit, uerum hoc tantum affirmat nunquam sua pecunia (hoc urgendum uidetur) infidelem illam se placaturum esse i. e. paulo scil. plumae ramenta propensiorem — nam 'multo' non sperat — redditurum. Ceterum perperam hos uersus intellexit iam auctor alterius recensionis: 'Ramenta fiat grauior aut propensior'. Sed ut redeamus ad Trucul. arg., ne hic quidem sensus 'grauia' aptus uidetur, cum munera sint: ancillae duae u. 530, pallula 536, tus, amomum 540. Quare haud scio an scribendum sit: 'dat propense munera'. Quod tamen aduerbium satis raro et apud laxiores tantum scriptores inuenitur: apud Lentul. in Cic. ep. XII, 15 (3): 'ut hanc concordiam — propense non crederent esse factam'. Liu. 37, 52, 6: 'propensius cumulatiusque — senatum facturum'. Apul. Flor. XX p. 96 Hildebr.: 'eoque propensius fortasse laudandus est, quod et q. s.'. Hygin. de mun. cast. § 7 L.: 'binos equos possidentes propensius tendant'.

(Cetera propediem edentur in 'Studiorum philologicorum Lipsiensium Vol. VI'.)

VITA.

Natus sum Curtius Riccardus Opitz a. h. s. LIX a. d. IV Non. Ian. in oppido Wurzen patre Guilelmo, qui puerulo mihi ereptus est, matre Maria e gente Sittig, cui uitam cupio oblectare annos quam plurimos. Fidei addictus sum euangelicae. Primis litterarum rudimentis imbutus Fribergae a. h. s. LXX in eiusdem urbis gymnasium receptus sum, quod Aemilio Muellero tum, Riccardo Frankio nunc rectore floret. A. h. s. LXXIX maturitatis testimonium adeptus Lipsiam me contuli, ubi scholis interfui: Braunii, Curtii, Ecksteinii, Frickii, Heinzii, Hildebrandtii, Hirzelii, Langii, Lipsii, Meyeri, Ribbeckii, Schultzii, Struempellii, Voigtii, Zarnckii. Proseminarii philologici, quod Lipsius regit, per ter senos menses, seminarii deinde Langio et Ribbeckio moderantibus tantundem temporis sodalis eram. Germanicum Zarnckii et Edzardii seminarium singula semestria frequentaui. His omnibus uiris doctissimis gratias ago quam maximas.

Inprimis autem duo uiri beneficiis sibi me obligauerunt: Ludouicus Langius, qui accedentem ad studia quacunque ratione adiuuit, et Otto Ribbeckius, praeceptor dilectissimus, cuius doctrinae summae et curae diligenti liberalissime in me conlatis utinam respondeant studiorum meorum fructus.

Lipsiae, a. d. VIII Id. Iul. a. 1882.